

การชดเชยการความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญาประสงค์จะหาผู้กระทำความผิดไปลงโทษ โดยมุ่งเน้นถึงการควบคุมถึงการประกอบอาชญากรรมในสังคม (Crime Control) จึงดำเนินวิธีการเพื่อที่จะควบคุมอาชญากรรมและคุ้มครองผู้เสียหายเป็นสำคัญ โดยมีได้คำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ทั้งในขณะดำเนินกระบวนการพิจารณา และภายหลังการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาเพื่อหาผู้กระทำความผิดไปลงโทษนั้น แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ด้วยกัน ด้านหนึ่ง เป็นการหาผู้กระทำความผิดที่แท้จริงไปทำการลงโทษ ซึ่งหมายถึง กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ อีกด้านหนึ่ง กระบวนการยุติธรรมผิดพลาดไม่สามารถพิสูจน์หาตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงไปลงโทษได้ ทั้งนี้เนื่องจากในขณะที่มีการประกอบอาชญากรรมในบางกรณีไม่มีบุคคลใดเห็นอย่างชัดเจน การที่จะกำหนดบุคคลใดมีความผิดหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับ การชี้พยานหลักฐานที่ปรากฏของคณะลูกขุนหรือผู้พิพากษาแล้วแต่กรณี เมื่อเป็นเช่นนี้ การอำนวยความสะดวกยุติธรรมจึงอาจเกิดความผิดพลาดเป็นเหตุให้เกิดกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้บริสุทธิ์ การชดเชยแก่ผู้ถูกกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องหยิบยกขึ้นพิจารณาโดยรัฐ ตลอดจนจนการหาการแก้ไขความผิดพลาดของการอำนวยความสะดวกยุติธรรม การอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพนั้นสามารถบ่งบอกถึงความเจริญและความมั่นคงของรัฐได้ แต่หากท้ายที่สุดแล้วมีการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ผิดพลาด วิธีการที่ดีที่สุดในขั้นนี้คือการชดเชยต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

4.1 ทฤษฎีและแนวความคิดในการชดเชยผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

4.1.1. การชดเชยผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาจะต้องกระทำในกรณีการอำนวยการความยุติธรรมผิดพลาดโดยรัฐ

ทฤษฎีและแนวความคิดนี้ สืบเนื่องมาจาก ความคิดว่ารัฐมีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยจากอาชญากรรมและอำนวยการความยุติธรรมให้กับสังคม และเมื่อรัฐปฏิบัติหน้าที่ผิดพลาด รัฐจะต้องทดแทนให้กับประชาชนผู้ต้องหาได้รับผลร้ายจากการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐ (The Government is responsible for Protecting Citizen from Criminal when crimes occur, the Government has failed its responsibility and should compensate victim citizens* และในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวหาต้องปรากฏข้อเท็จจริงถึงการอำนวยการความยุติธรรมที่ผิดพลาดเป็นสำคัญ ซึ่งความผิดพลาดของการอำนวยการความยุติธรรมได้กล่าวแล้วในบทที่ 3 The model accept that maintaining public confident in the system is important, but argues that the way to achieve this is for the system to demonstrate its willingness to own up to and correct errors. It would be better, of course, to remedy error at the earliest possible stage; ซึ่งการชดเชยดังกล่าวจึงหมายถึง การชดเชยค่าเสียหายในเบื้องต้นก่อน

จากทฤษฎีดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาถือได้ว่าเป็นเหยื่อของอาชญากรรมประเภทหนึ่ง กล่าวคือ เหยื่อของอาชญากรรม (Crime Victims) หมายถึง บุคคลที่ถูกประทุษร้ายในทางชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอมของผู้¹ ซึ่งอาจ

*Joseph.F. Sheley, Understanding Crime : Concept, Issue, Decisions, p.130

*Andrew Sanders, Richard Young, Criminal Justice, Butterworth & Co (Publishers) Ltd. 1994 P.392-393

¹สุวิทย์ นิ่มน้อย และคณะ, อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 27.



เป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้² ตามนัยทางกฎหมายถือว่าเป็นผู้เสียหาย แต่โดยลักษณะของเหยื่ออาชญากรรมแล้ว เป็นลักษณะของการถูกกระทำโดยผู้กระทำนั้นมุ่งกระทำต่อเหยื่อหรือผู้เสียหายโดยตรงดังนั้น การอำนวยความสะดวกที่ผิดพลาดต่อผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยในคดีอาญาจึงมีอาจกล่าวได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยในคดีอาญาตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากในบางกรณีผู้กระทำได้ใช้ช่องว่างของกระบวนการยุติธรรมเป็นเครื่องมือโดยเจตนามุ่งกระทำต่อผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นเหตุให้ผู้ถูกกระทำตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม (Crime Victime) แต่ในบางกรณี ผู้ถูกกระทำอาจถูกกระทำอันเนื่องมาจากความบกพร่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อันไม่สามารถที่จะกลับกรองข้อเท็จจริงให้ได้ความจริง จึงมีอาจกล่าวได้ว่าผู้ถูกกระทำเป็นเหยื่อของอาชญากรรม (Crime Victim) แต่อาจกล่าวได้ว่า เป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด (Victims of Miscarriage of Justice)

4.1.2 การชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เป็นการแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกรณีหนึ่งที่สามารถกระทำได้ In reality, remedies may serve a variety of purposes. The purpose may simply be to correct a wrong decision.³ การชดเชยความเสียหายดังกล่าวได้แก่ การประมาทความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยในคดีอาญาเป็นมูลค่าของเงินแล้วรัฐทำการชดเชยให้

²อมรรัตน์ กรियाพล, ทัศนคติของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต่อการกระทำผิด โดยการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตราวุฒ สาขาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม บัณฑิตวิทยาลัยมหิดล, 2527) หน้า 49

³Andrew Sanders, Richard Young. Criminal Justice, Butterworth & Co (Publishers) Ltd.] 1994. P.394

4.1.3 การชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยถือหลักละเมิด
 ในทางแพ่ง ในการชดเชยความเสียหายในกรณีนี้ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยสามารถที่จะใช้แนวทาง
 แพ่งในส่วนของละเมิด เรียกร้องเอาจากองค์กรของรัฐ อาทิเช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ
 หรือ ศาล ที่ปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือขาดประสพการณ์ให้ชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น (Purpose
 of a remedy is to compensate the subject of the error. This is true
 actions in fort in the civil court, where these available. ทั้งนี้ เป็นการ
 ลงโทษการที่องค์กรของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เป็นไปตามกฎหมายและไม่สุจริต

4.1.4 การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่ตกเป็นเหยื่อ
 โดยรัฐนั้น เป็นแนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ รัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ตกเป็นเหยื่อ
 อาชญากรรมเพื่อบรรเทาความเสียหายหรือผลร้าย (The welfare principle...people
 in need through no fault of their own should be helped by the
 government*
 government)*

แนวความคิดของรัฐสวัสดิการ (Welfare State) เป็นผลมาจากแนวความคิด
 ของสังคมแห่งกฎหมาย (Society of legal) ซึ่งมีความรับผิดชอบชัดเจน (Explicit)
 หรืออย่างเป็นทางการ (Formal) ต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมทุกคน รัฐสวัสดิการจะ
 เกิดขึ้นเมื่อสังคม หรือกลุ่มผู้ตัดสินใจของสังคมมีความคิดว่า สวัสดิการแก่บุคคลที่ต้องตกทุกข์ได้
 ยากในสังคมมีความสำคัญมากเกินกว่าที่จะปล่อยให้ไปไปตามชะตากรรม หรือชนบทธรรมเนียม
 ประเพณี หรือการจัดการกันเองในสังคม และได้พิจารณาแล้วในสังคมที่เจริญก้าวหน้า รัฐสามารถ
 ให้การช่วยเหลือแบบนั้นต่อผู้ต้องเสียหายโดยตรง ในรูปของผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ การ
 กระทำของรัฐดังกล่าวมีลักษณะของการช่วยเหลือพลเมืองของรัฐทางหนึ่ง ในลักษณะเดียวกัน
 ระบบการประกันสังคมในประเทศที่พัฒนาแล้วหลาย ๆ ประเทศ ดังเช่นที่ ศาสตราจารย์ Rupert
 Cross นักกฎหมายชาวอังกฤษกล่าวว่า "การทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมน่าจะ

⁴Ibid. P.394

⁵Joseph F. Sheley, Understanding Crime : Concepts, Issues,
 Decisions. p.130

เป็นเรื่องสวัสดิการของสังคม (Social Welfare) อย่างหนึ่ง ซึ่งควรจะพิจารณาโดยยึดถือภูมิ
ของมหาชนด้วย เพราะความเดือดร้อนและจำเป็นของมนุษย์ เป็นการหน้าที่ของรัฐสวัสดิการ
ถ้าหากเรายอมรับว่า ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสของมนุษย์เป็นเรื่องที่รัฐควรยื่นมือช่วยเหลือ*

4.2 หลักเกณฑ์การชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

หลักเกณฑ์ของการจ่ายค่าเสียหายแต่เริ่มแรกในต่างประเทศ อาทิเช่น ประเทศอังกฤษ
ก็มีได้มีบทบัญญัติกฎหมายภายในประเทศที่กำหนดถึงการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ได้รับความเสียหาย
เนื่องมาจากการกระทำที่ไม่ยุติธรรมของกระทำที่ไม่ชอบในกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นประเทศหนึ่งใน
บางประเทศเท่านั้นที่ยังไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการชดเชยค่าเสียหายข้างต้น ในประเทศสมาชิกของ
สมาคมยุโรป ทั้งนี้เนื่องจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง
International Covenant on civil and Political Right) ซึ่งมีผลใช้บังคับใน
วันที่ 23 มีนาคม ค.ศ. 1976 (2519) ได้กำหนดหรือก่อตั้งสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหาย
ของบุคคลที่ถูกกระบวนกรยุติธรรมทางอาญากระทำต่ออย่างไม่ยุติธรรม (Injustice) ว่า
เมื่อบุคคลถูกตัดสินในท้ายที่สุดว่ามีความผิดทางอาญาและต่อมาการตัดสินนั้นได้รับการพิจารณาใหม่
หรือ ผู้กระทำความผิดได้รับการยกโทษให้โดยมิได้กระทำความผิดด้วยการพบพยานหลักฐานชั้นใหม่
ที่สามารถบ่งชี้ได้ว่าการอ้างความยุติธรรมผิดพลาดต่อบุคคลที่ถูกลงโทษนั้น เนื่องมาจาก
คำพิพากษาของศาลบุคคลนั้นจะได้รับการชดเชยค่าเสียหายตามกฎหมาย เว้นแต่ว่าการพิสูจน์
ข้อเท็จจริงที่ไม่รู้นั้นไม่ได้เปิดเผยในเวลาทั้งหมดหรือบางส่วนที่จะเหลือเป็นผลมาจากผู้ถูกดำเนิน
คดี "when a person has by a final decision been conviction of criminal
offence and when subsequently his conviction has been reverse or
he has been pardoned on the ground that a new or newly discovered

⁶ ประธาน วัฒนวิชัย, "การทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม :
แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ", หน้า 80.

fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be Compensated according to Law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly มีบทกฎหมายภายในประเทศเกี่ยวกับการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ต้องถูกกระทำจากการอำนวยการอำนวยการยุติธรรมที่ผิดพลาด อย่างเช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ก็ได้รับและนำเอาหลักการของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมืองไปปฏิบัติทั้งที่ไม่มีกฎหมายไว้ในเบื้องต้นโดย เช่นในประเทศอังกฤษให้กระทรวงมหาดไทย (Home office) ทำหน้าที่พิจารณาจ่ายเสียหายให้แก่ผู้ถูกกระทำในการอำนวยการอำนวยการยุติธรรมผิดพลาดโดยพิจารณาจ่ายในลักษณะของการจ่ายด้วยความกรุณา (Exgratia Payment) องค์การที่พิจารณาจ่ายนี้จะมีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าชดเชย เนื่องจากมีลักษณะ 2 ประการ คือ⁷

1. องค์การอิสระ (Free pardon) ที่มีอำนาจเด็ดขาด (Royal prerogative)
2. ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาล้มล้างคำพิพากษาก่อนโดย Home office เป็นผู้เสนอ นอกจากนี้ในการพิจารณาจ่ายค่าเสียหาย Ex gratia Payment นี้ ต้องพิจารณาโดยจำกัดและคำนึงถึงความเสียหายของผู้ถูกกระทำและความรู้สึกของประชาชนในความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ในประการสำคัญจะต้องปรากฏว่ามีการอำนวยการอำนวยการยุติธรรมผิดพลาด (Misscarriage of Justice)

แต่อย่างไรก็ตาม การจ่ายค่าชดเชยของประเทศอังกฤษนั้น ยังไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว และวิธีการคำนวณที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจที่ทำการพิจารณาชดเชยให้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷Charles Wegg Prosser. Compensation for Wrongful Imprisonment
A Report By Justice. 1982 P.2

4.2.1 ความเสียหายของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา

ในการดำเนินคดีอาญานั้นเป็นการบริหารงานทางด้านกระบวนการยุติธรรมประการหนึ่ง ซึ่งเกิดความผิดพลาดในการดำเนินคดีอาญาแล้วจะทำให้การอำนวยความยุติธรรมของรัฐนั้นผิดพลาด เป็นเหตุให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ต้องได้รับความเสียหาย ซึ่งความเสียหายดังกล่าวแบ่งออกเป็น 2 ประการใหญ่ ๆ คือ

1. ความเสียหายที่เป็นตัวเงิน (pecuniary)
2. ความเสียหายที่มีได้เป็นตัวเงิน Non - pecuniary) อาทิเช่น การที่หาให้ครอบครัวต้องแตกแยกและเกิดปัญหาเกี่ยวกับบุตร ทำให้สูญเสียชื่อเสียง เป็นต้น

ความเสียหายที่มีได้เป็นตัวเงิน ประการดังกล่าวข้างต้นนี้ ยากแก่การที่จะสามารถประมาณความเสียหายออกเป็นเงินได้ แต่อย่างไรก็ตาม วิธีการที่ดีที่สุดในปัจจุบันที่มีมักจะใช้กัน คือ เมื่อพบว่ามี การอำนวยความยุติธรรมที่ผิดพลาดเกิดขึ้นกับบุคคลใดให้ทำการบรรเทาความเสียหายต่อบุคคลผู้เสียหายนั้นทันที เพื่อหาวิธีการแก้ไขต่อความผิดพลาดและความบกพร่องที่เกิดขึ้น

4.2.2 การพิจารณาชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา

การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายนั้น ได้มีบุคคลให้ความหมายใช้แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ประเสริฐ เมฆฉนิ⁸ กล่าวไว้ว่า การชดเชยค่าเสียหายมีลักษณะเป็นการลงโทษ (ผู้กระทำความผิด) โดยกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องชดเชยค่าเสียหายจากอาชญากรรมให้แก่บุคคลผู้ต้องถูกประทุษร้ายนั้นโดยตรง

⁸ประเสริฐ เมฆฉนิ, หลักนิติวิทยา. (กรุงเทพฯ : นพิตการพิมพ์, 2525)

Burt Galaway และ Joe Hudson⁹ ให้ความหมายว่า การชดเชยค่าเสียหายในคดีอาญา เป็นเสมือนการแทรกแซงโดยเจ้าหน้าที่กระบวนการยุติธรรมที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดทำการจ่ายเงิน หรือบริการแก่ผู้เสียหาย ซึ่งอาจจะเป็นรัฐหรือเอกชนก็ได้ อันเนื่องมาจากผลของอาชญากรรมทางตรงหรือทางอ้อม

Stephen Schafer¹⁰ แนะนำว่า การชดเชยค่าเสียหายแห่งอาชญากรรม มิได้หมายถึงการชดเชยที่เป็นตัวเงินเสมอไป อาจจะเป็นการชดเชยในรูปแบบอื่นที่เหมาะสมแก่กรณีความผิดนั้น ๆ ก็ได้ เช่น การขอขมาลาโทษต่อผู้เสียหาย เป็นต้น

การชดเชยความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวหาและจำเลยในคดีอาญา จึงสามารถแบ่งแยกได้ 2 กรณี ด้วยกัน กล่าวคือ¹¹

1. การชดเชยโดยการทดแทนความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญา ด้วยเงิน
2. การชดเชยโดยการแก้ไขเยียวยาความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาด้วยวิธีการอื่นที่มีเงิน

⁹Burt Galaway and Joe Hudson, Offender Restitution in theory and Action. (Massachnsetts : Lexington Books, 1978), P.1

¹⁰Stephen Schater, Restitution to Victim of crime. London : Steven & sons, 1960), p.128.

¹¹Chairman of committee Charles Wegg Prosser Compensation for Wrongful Imprisonment, London : Justice 1982 P.27

1. การชดเชยโดยการทดแทนความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาด้วยเงิน

การชดเชยความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาผู้บริสุทธิ์ในแต่ละประเทศได้ถือปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่สามารถจะกระทำได้ โดยรัฐมีหน้าที่ในการจัดตั้งองค์กรขึ้นพิจารณาและชดเชยค่าทดแทนความเสียหายแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญา โดยองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาชดเชยนั้นในแต่ละประเทศแตกต่างกันออกไป อาทิเช่น ในประเทศอังกฤษองค์กรที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ได้แก่ Home Secretary ซึ่งเปรียบเสมือนรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่พิจารณาเสนอเรื่องเกี่ยวกับบุคคลที่ด้อยตกเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดตลอดจนมีดุลพินิจในการกำหนดค่าทดแทนให้แก่บุคคลดังกล่าวได้เต็มที่ และต่อมาได้จัดตั้งองค์กรพิจารณาเรียกว่า Criminal Injuries Compensation Board (คณะกรรมการพิจารณาชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายทางอาญา) โดยคณะกรรมการชุดนี้จะได้รับการแต่งตั้งมาจาก Home Secretary และในบางประเทศ อาทิเช่น ประเทศฝรั่งเศส ได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณากำหนดการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี โดยคณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยผู้พิพากษา จำนวน 3 ท่าน ซึ่งมีได้ทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีที่มีการกระทำที่ผิดพลาดนั้น เป็นต้น

การที่รัฐจ่ายเงินค่าทดแทนความเสียหายให้แก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวข้างต้นไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายดังกล่าว จะใช้สิทธิเรียกร้องเอาจากผู้กระทำความผิด อาทิเช่น ตำรวจ, พนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือศาลปฏิบัติหน้าที่โดยบกพร่อง แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้เสียหายใช้สิทธิเรียกร้องได้ค่าเสียหายมามากน้อยเพียงใดแล้วต้องพามาหักลบกับจำนวนเงินที่รัฐได้พิจารณาชดเชยให้เงินเบื้องต้นไปแล้ว

ในความเห็นของผู้เขียน องค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณานั้นน่าจะเป็นองค์กรอิสระที่มีอำนาจสิทธิขาดในการพิจารณาถึงการจ่ายค่าทดแทนอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เนื่องจากองค์กร Home Secretary หรือ Criminal Injuries Compensation Board ในประเทศอังกฤษ หรือคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้พิพากษาก็ตาม บุคคลที่เหล่านี้ล้วนแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งสิ้น ฉะนั้น หากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาผิดพลาด อาจจะ

ทำให้บุคคลเหล่านี้ เกิดความลาเอียงในการที่จะหาหน้ที่พิจารณาถึงการชดเชยความเสียหาย ให้เป็นไปโดยยุติธรรมได้ รวมตลอดถึงหากพิจารณาโดยเปิดเผยถึงความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรมในทางอาญา (Misscariage of Justice) แล้ว อาจจะทำให้ภาพพจน์ของหน่วยงานหรือองค์กรที่ตนของปฏิบัติหน้าที่อยู่ได้รับความเสียหาย เป็นต้น นอกจากนี้ การใช้สิทธิเรียกร้องของผู้ต้องได้รับความเสียหาย หากได้รับเงินทองมาเท่าใด รัฐไม่ควรนำมาหลักกับเงินที่รัฐจ่ายเป็นค่าทดแทนความเสียหายที่ให้กับบุคคลนั้นไป

2. การชดเชยโครงการแก้ไข เยียวยาความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาด้วยวิธีอื่นที่มีเงิน

การชดเชยในกรณีนี้ ในประเทศส่วนใหญ่จะไม่ค่อยนิยมกระทำกันนัก ทั้งนี้เนื่องจากการแก้ไข เยียวยาความเสียหายโดยประการนี้เป็นไปโดยยากลำบาก ประกอบทั้ง อาจจะเป็นการตอกย้ำ ความรู้สึกของผู้ต้องเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาด อาทิเช่น ในประเทศฝรั่งเศส กำหนดว่า หากผู้เสียหายจากระบวนการยุติธรรมทางอาญาเรียกร้องให้รัฐแก้ไข เยียวยาความเสียหายทางด้านชื่อเสียงเกียรติยศ หรือทายาทของบุคคลดังกล่าวเรียกร้อง รัฐจะทำการแก้ไข เยียวยาโดยการประกาศให้บุคคลทั่วไปที่มีภูมิลำเนาเดียวกับผู้เสียหายอาศัยอยู่ทราบและโฆษณาในหนังสือพิมพ์โดยศาล ตลอดจนช่วยเหลือทางด้าน การฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดให้ชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น¹² "If the applicant so requests, the decree declaring his innocence will be displayed in the place where he lived, and advertised in newspapers chosen by the court. Legal aid is available to pursue a claim for Compesation."

¹²Ibid P.27

4.2.2.1 เงื่อนไขในการพิจารณาชดเชยค่าทดแทนความเสียหาย

ในกรณีบุคคลที่ตกอยู่ในสถานะผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา แต่อ้างว่าตนมิได้กระทำความผิด ตามที่ถูกกล่าวหาสามารถที่จะใช้ สิทธิในการขอรับค่าทดแทนความเสียหายได้ หากปรากฏข้อเท็จจริงว่า

1. บุคคลดังกล่าวถูกจับกุมคุมขัง แล้วต่อมาพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ มีคำสั่งไม่ฟ้อง หรือฟ้องต่อศาล แต่ศาลพิจารณาคดีพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลย*
2. บุคคลที่พูกกล่าวว่าเป็นจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือมีการดำเนินคดีที่ผิดพลาดในการวินิจฉัย หรือสั่งการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าองค์กรของรัฐ จะจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หรือไม่ สำหรับกรณีที่ผู้ที่ประสงค์จะใช้สิทธิในการรับเงินค่าชดเชยความเสียหาย จำเป็นจะต้องพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า ตนนั้นบริสุทธิ์ (Innocence) แต่หากปรากฏข้อเท็จจริงเพียงว่า องค์กรของรัฐมีการกระทำผิดพลาด หรือไม่ไม่สามารถหาพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิดเล็กน้อยไม่ส่งผลให้การอำนวยการยุติธรรมผิดพลาดของจำเลยได้ชัดเจน แต่โดยพฤติการณ์น่าเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิด บุคคลผู้ใช้สิทธิไม่สามารถพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตนย่อมจะไม่ได้รับค่าทดแทนแต่อย่างใด

4.2.2.2 ขอบเขตของการพิจารณาชดเชยค่าทดแทนความเสียหาย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้วการกำหนดค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่บริสุทธิ์ เป็นดุลพินิจของผู้มีอำนาจพิจารณาซึ่งเป็นองค์กร โดยมีอำนาจในการกำหนดค่าทดแทนหรือวิธีการทดแทนความเสียหายตามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ซึ่งความเสียหายของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาดังกล่าวแล้วในข้อ 2.1 นั้น หากพิจารณาโดยแยกเป็นประการใหญ่ ๆ แล้ว สามารถแยกได้เป็น 2 ประการ คือ

1. ความเสียหายที่เกิดขึ้นในรูปที่เกี่ยวกับการเงิน (Pecuniary) อาทิเช่น การขาดรายได้ การที่ต้องสูญเสียอาชีพ เป็นต้น

*CHAIMANN OF COMMITTEE CHARLES WEGG - PROSSER. Compensation for Wrongful Imprisonment, A. Report by Justice, London : Justice, 1982 p.15.

2. ความเสียหายที่เกิดขึ้นที่มีได้อยู่ในรูปเกี่ยวกับการเงิน (Non - pecuniary) อาทิเช่น การสูญเสียสิทธิเสรีภาพ การสูญเสียความรักความอบอุ่นในครอบครัว การสูญเสียชื่อเสียง เกียรติยศในสังคม และอื่น ๆ เป็นต้น

สำหรับความเสียหายดังกล่าวนี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายแพ่งใน ลักษณะละเมิด ดังนั้น ในการคำนวณความเสียหาย จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักและแนวความคิดจาก กฎหมายในลักษณะละเมิด¹³ ดังนี้ กล่าวคือ กฎหมายลักษณะละเมิดนั้นได้กำหนดแนวความคิด การคำนวณค่าเสียหายออกเป็น 3 แนวความคิด คือ

1. แนวความคิดค่าเสียหายตามความมุ่งหมายของการกำหนดค่าเสียหาย ละเมิด คือ การประทุษร้ายหรือกระทำผิดในทางแพ่ง (a species of civil injury or wrong) กฎหมายแพ่งเป็นกฎหมายเอกชน มีวัตถุประสงค์ป้องกันสิทธิ ของเอกชน ซึ่งมีต่อกันโดยให้บุคคลที่ได้อาศัยเสียหายบังคับสิทธิของตนเอาแก่ผู้ก่อความเสียหายหรือ ผู้ที่ต้องรับผิดชอบ เป็นการบังคับให้คืนสู่สภาพเดิมก่อนมีการละเมิดเกิดขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น เอาทรัพย์สินของเขาไปก็ต้องคืนทรัพย์สินแก่เขา ถ้าไม่อาจเป็นไปได้ก็ให้ได้รับการเยียวยาเป็น ค่าเสียหายในความเสียหายที่ได้รับ เช่น ต้องชดเชยเงินเป็นค่าเสียหาย¹⁴ ความผิดทางละเมิด มุ่งที่ตัวผู้เสียหายเป็นสำคัญว่า ผู้เสียหายซึ่งถูกกระทำการล่วงสิทธิผิดหน้าที่นั้นเสียหายอย่างไร และควรได้รับชดเชยเพื่อบรรเทาความเสียหายอย่างไรบ้าง¹⁵

ค่าเสียหายทางละเมิดอาจแบ่งออกตามความมุ่งหมายในการกำหนด ได้เป็น 2 ประเภท คือ ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages) กับ ค่าเสียหายแบบเป็นการลงโทษ (punitive Damages)

¹³Andrew Sanders, Richard Yongg. Criminal Justice, Butterworth & Co (Publishers). Ltd. 1994, p.394.

¹⁴จุด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด. หน้า 4. ไพจิตร บุญพันธ์ุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด, หน้า 42.

¹⁵วาริ นาสกุล. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการ งานนอกสั่ง ลามมิควรรได้, หน้า 9.

ก. ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages)

เป็นค่าเสียหายในลักษณะ "ค่าสินไหมทดแทน" ที่ผู้ละเมิดจะต้องจ่ายชดเชยให้แก่ผู้เสียหายเพื่อให้ผู้เสียหายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมก่อนถูกรบกวนละเมิด ให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ไม่ว่าจะเป็นกรณีความเสียหายที่ปรากฏในรูปของตัวเงินค่าใช้จ่าย รายได้ที่ขาดไป หรือความเสียหายที่ไม่เป็นตัวเงิน การกำหนดค่าเสียหายแบบนี้ เป็นหลักเกณฑ์ของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law¹⁶

ค่าเสียหายแบบนี้ เกิดจากแนวความคิดที่ว่า ในเรื่องละเมิดนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการชดเชยค่าเสียหายแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งเรียกว่า "Compensatory idea of Tort" ความคิดแบบนี้กำหนดให้การลงโทษเป็นหน้าที่ของกฎหมายอาญา ส่วนเรื่อง การชดเชยค่าเสียหายนั้น เป็นหน้าที่โดยเฉพาะของกฎหมายละเมิด ซึ่งแต่เดิมนั้นไม่มีกฎหมายที่ เรียกว่าละเมิดหรืออาญาแน่นอนลงไป แต่มีการลงโทษ, ปรับปรับ และชดเชยค่าเสียหายตาม แนวความคิดที่เรียกว่า "Vengeance idea" กล่าวคือป้องกันมิให้ผู้เสียหายหรือญาติพี่น้องของ เขาทำการอามาตพยาบาล อันเป็นการขัดขวางความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของ ประชาชน กฎหมายลักษณะนี้จึง เรียกว่า กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศรัทธาสังคม เจริญขึ้น อิทธิพลของปรัชญาโดยเฉพาะของ Stocis และของ Aristotle ทำให้คนเริ่มคิดแยกละเมิด ออกจากอาญา

ในหนังสือ Nicomachaen Ethics ของ Aristotle นั้น ได้วางแนวกฎหมายละเมิดสัญญาตามหลักความยุติธรรมในเรื่องชดเชยค่าเสียหาย ที่รู้จักทั่วไปใน นามของ corrective justice หรือ rectificatory justice ตามหลักการของ Aristotle นั้น จะเกี่ยวข้องกับเฉพาะปัจเจกชน คือ ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ปัจเจกชนโดยไม่คิด ลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้เป็นตัวอย่างในสังคม เหตุผลของเขาจึงไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบ ต่อสังคม แต่มุ่งต่อการแก้ไขข้อขัดแย้งเฉพาะตัวบุคคล

¹⁶ คัมภีร์ แก้วเจริญ, "ค่าเสียหายในคดีละเมิด", วารสารกฎหมาย ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์, 2526) : 28.

ความคิดตามแนวนี้ได้แพร่หลายในยุโรป ตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 โดย Grotius และ Pufendorf ทำให้ทฤษฎีละเมิดมีพื้นฐานอยู่ที่ความคิดในเรื่องการแบ่ง ความเสียหายและแบ่งความเสียหายและชดเชยค่าเสียหาย ไม่มีการลงโทษหรือเล่นบทการศึกษา สังสอน (educational role)¹⁷

กล่าวโดยสรุป ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทน (Compensatory Damages) นี้ จะถูกกำหนดให้เป็นการทดแทนความเสียหายในทางวัตถุ (material loss) แก่ผู้เสียหาย¹⁸ ทั้งนี้เพื่อจะได้กลับคืนสู่ฐานะดั้งเดิมก่อนถูกทำลายละเมิด

ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทนมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

ค่าเสียหายแบบค่าสินไหมทดแทนมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการชดเชยทดแทนความเสียหายที่ได้รับจริง ๆ
2. ปกติฝ่ายผู้เสียหายต้องพิสูจน์ความเสียหายที่ตนได้รับมาให้

ปรากฏ

3. อาจผ่อนชำระค่าเสียหายได้เป็นงวด ๆ หรือเป็นรายปี

ข. ค่าเสียหายแบบเป็นการลงโทษ (Punitive Damages)

ค่าเสียหายเพื่อเป็นการลงโทษ (Punitive damages) หรือเรียกอย่างอื่น เช่น vindictive damages หรือ exemplary damages หรือ smart money อาจถูกกำหนดให้แก่โจทก์ผู้ซึ่งพิสูจน์ได้ว่าเขาได้รับความเสียหายเนื่องจากการจงใจ, ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เป็นการกำหนดค่าเสียหายซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อลงโทษแก่ผู้กระทำความผิด (Wrongdoer) สำหรับความผิดที่ได้กระทำไป¹⁹

¹⁷จิตติ ดิงศม์ทิพย์ และ รongพล เจริญพันธ์, "ทัศนะจากคำพิพากษาศาลฎีกา", วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 9 ตอน 3 (2520) : 192 - 193.

¹⁸R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts. p 716.

¹⁹Kenneth R. Redden, Punitive Damages. (Virginia : The Michie Company, 1980) p.23.

Punitive Damages นี้ถูกนำมาใช้และเป็นที่ยอมรับกันครั้งแรกในคดีระหว่าง Wilkes v. Wood (1763) โดยศาลได้วินิจฉัยว่า "ค่าเสียหายที่กำหนดให้ที่นี่ไม่เพียงแต่จะต้องเป็นที่พอใจของผู้ได้รับความเสียหายเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการลงโทษสำหรับความผิดนั้นเพื่อมิให้กระทำอีกต่อไป"²⁰ การที่กำหนดให้ผู้ละเมิดต้องจ่ายค่าเสียหายแบบเป็นโทษ (Punitive Damages) ให้แก่ผู้เสียหายก็โดยเหตุผลที่ว่าเพื่อให้เป็นการตอบแทนความรุนแรงแห่งพฤติการณ์ของการกระทำละเมิด โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะลงโทษผู้ละเมิดซึ่งมีพฤติการณ์จงใจไม่หาพาดอกกฎหมายและสิทธิของบุคคลอื่น การกำหนดค่าเสียหายแบบนี้เป็นหลักการของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law โดยเฉพาะ ดังนั้นค่าเสียหายทางละเมิดของ Common Law จึงกำหนดโดยวัตถุประสงค์ความคู่กันทั้งให้เป็นค่าสินไหมทดแทนและเพื่อลงโทษผู้ละเมิดด้วย²¹

ท่านอาจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช ได้อธิบายความหมายคำว่า Punitive Damages หรือ Exemplary Damages ว่า เป็นค่าเสียหาย เป็นการลงโทษ กล่าวคือ เมื่อมีการละเมิดสิทธิ โดยผู้ทำละเมิดรู้ว่าการกระทำของตนเป็นผิด แต่ยังคงจงใจขึ้นทำละเมิดโดยโหดร้ายบ้างอาจไม่เกรงกลัวกฎหมายของบ้านเมือง และไม่เหลียวแลเคารพสิทธิของผู้อื่น เช่นนี้แล้ว ศาลอาจจะกำหนดค่าเสียหายให้เป็นพิเศษนอกจากที่โจทก์ได้รับตามความเป็นจริง²²

²⁰ Harry Street, The Principles of the Law of Damages, (London :

Sweet and Maxwell, 1962), p.29.

²¹ ศัมภ์ร์ แก้วเจริญ, "ค่าเสียหายในคดีละเมิด", หน้า 29.

²² เสณีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., กฎหมายอังกฤษว่าด้วยลักษณะสัญญาและละเมิด หน้า 142.



การให้ค่าเสียหายเป็นการลงโทษที่เกิดจากแนวความคิดที่เรียกว่า "deterrent idea" คือ ความคิดที่จะทำให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการทำความเสียหาย เพราะฉะนั้นบทบาทของละเมิดคือการสั่งสอนทั้งผู้กระทำผิดและตักเตือนประชาชนให้เป็นตัวอย่าง (educational role of tort) การป้องกันไม่ให้เกิดการทำความเสียหายนั้นอาจเป็นการกระทำโดยเฉพาะ (specific deterrence) คือ ลงโทษการกระทำบางประการที่เป็นภัย หรือสร้างอัตราเสี่ยงภัยให้สูงขึ้นในสังคม หรืออาจจะเป็นการป้องกันโดยทั่วไป (general deterrence) กล่าวคือ แม้ว่าการกระทำบางประการจะเป็นภัย แต่กฎหมายไม่ห้ามโดยตรง แต่กลับให้ทางเลือก (choice) แก่ประชาชนว่าจะเลือกทำหรือไม่ ถ้าหากต้องชดเชยค่าเสียหาย เพราะฉะนั้น (General Deterrence) คือ ความคิดที่จะสร้างทางเลือกให้แก่ประชาชนว่าจะประพฤติในขอบข่ายหรือจะยอมจ่ายเงินมากกว่าปกติ ด้วยเหตุนี้ General Deterrence จึงช่วยผ่อนคลายนโยบายการลงโทษให้ดูเสมือนว่าเบาบางขึ้น ประเทศส่วนใหญ่ เช่น อังกฤษ และเยอรมัน จึงนิยมผสมผสานความคิดทั้งที่เป็นแบบ Specific Deterrence และ General Deterrence เข้าด้วยกัน General Deterrence นี้ บางครั้งเรียกว่า Market Deterrence ซึ่งเป็นทั้งโทษและให้แรงกระตุ้น (incentives) ในการเลือก²³

ลักษณะสำคัญของค่าเสียหายแบบเป็นโทษมีดังนี้²⁴

- (1) เป็นค่าเสียหายที่กำหนดลงโทษตอบแทนผู้กระทำละเมิด เพื่อปรามมิให้ทำมิชอบเช่นนั้นอีก และขณะเดียวกันยังเป็นเยี่ยงอย่างแก่ผู้อื่นมิให้กระทำความผิด
- (2) ฝ่ายโจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์จำนวนค่าเสียหายนี้ เพราะศาลจะพิจารณากำหนดเองตามความเหมาะสมโดยคำนึงถึงลักษณะความร้ายแรงแห่งละเมิดสภาพและปริมาณความเสียหายที่โจทก์ได้รับตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจของจำเลย

²³จิตติ ติงศภัทย์ และรองพล เจริญพันธ์, "ทัศนะจากคำพิพากษาศาลฎีกา", หน้า 195 - 196.

²⁴จิตติ ติงศภัทย์ และรองพล เจริญพันธ์, "ทัศนะจากคำพิพากษาศาลฎีกา", หน้า 195 - 196.

(3) เป็นค่าเสียหายที่เพิ่มเติมขึ้นนอกเหนือจากค่าเสียหายที่ชดเชยทดแทนความเสียหายจริง ๆ (ถ้ามี) แต่ในบางคดีอาจไม่ปรากฏตามความเสียหายจริงที่จะทดแทน ศาลก็จะกำหนดแต่ค่าเสียหายแบบเป็นโทษนี้ให้อย่างเดียว

(4) ศาลจะกำหนดให้เฉพาะกรณีละเมิดที่มีพฤติการณ์รุนแรง มีลักษณะการกระทำเช่นเดียวกับในคดีอาญา เช่น การใช้กำลังทำร้าย ช่มชู้หลอกลวง หรือลอบชิงผู้ละเมิดมุ่งหมายให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อจิตใจของผู้เสียหาย หรือมุ่งหมายให้ผู้เสียหายล้มป่วยหรือถูกเหยียดหยาม

2. แนวความคิดตามลักษณะของความเสียหาย บุคคลย่อมมีสิทธิอยู่สองประการด้วยกัน คือ

(1) สิทธิอันอยู่ในกองทรัพย์สิน (droits patrimoniaux) สิทธิประเภทนี้เราอาจหมุนให้เป็นตัวเงินได้ ทั้งนี้ โดยโอนขายกันได้

(2) สิทธิอันอยู่นอกกองทรัพย์สิน (droits ex-patrimoniaux) สิทธิประเภทนี้ไม่อาจหมุนเป็นตัวเงิน เพราะเป็นสิทธิเฉพาะตัวบุคคลไม่อาจโอนหรือขายกันได้เลย เช่น สิทธิในสภาพบริบูรณ์แห่งร่างกายของมนุษย์ (droits a la personalite') สิทธิในครอบครัว (droits de famille) เป็นต้น²⁵

ตามกฎหมายฝรั่งเศส มีความแตกต่างกันระหว่างความเสียหายในทางวัตถุ (material damage) กับความเสียหายทางศีลธรรม (moral damage) กล่าวคือ ความเสียหายในทางวัตถุนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นความเสียหายต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน (the victim's rights of property) ส่วนความเสียหายทางศีลธรรมนั้น เป็นความเสียหายต่อสิทธินอกกองทรัพย์สิน (the victim's extra-patrimonial rights)²⁶

²⁵ ژیต เศรษฐบุต, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, หน้า 62.

²⁶ F.H.Lawson, A.E. Anton and L. Neville Brown. Amos and Walton's Introduction to French Law. p. 209.

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าความเสียหายทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยละเมิดนั้น อาจแบ่งประเภทตามลักษณะของความเสียหายได้ดังนี้

(1) ความเสียหายต่อสิทธิในกองทรัพย์สิน ซึ่งเป็นความเสียหายในทางวัตถุ (prejudice materiel หรือ dommage patrimonial) ความเสียหายชนิดนี้อาจตีราคาเป็นเงินได้ (pecuniary loss) โดยทั่วไปเป็นความเสียหายทางด้านทรัพย์สิน กล่าวคือเป็นความเสียหายที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิในทางทรัพย์สินของปัจเจกชน หรือกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ในทางการเงินของบุคคลข้อสำคัญก็คือ เป็นความเสียหายซึ่งพิสูจน์ได้ เช่น การทำลายหรือการทำให้เสื่อมค่าของสิ่งของ ซึ่งเป็นวัตถุแห่งสิทธิของผู้อื่นหรือเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลอันเนื่องมาจากการได้รับอุบัติเหตุ ตลอดจนการสูญเสียรายได้หรือผลกำไรอื่น ๆ (loss of earning or other profits) เป็นต้น

(2) ความเสียหายต่อสิทธินอกกองทรัพย์สิน เป็นความเสียหายในทางจิตใจซึ่งตำราฝรั่งเศสมักเรียกว่า (prejudice moral หรือ dommage moral) ความเสียหายประเภทนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิในทางทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์ซึ่งเป็นเงิน กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นความเสียหายซึ่งไม่อาจตีราคาเป็นเงินได้ (droit de la personnalite atteintes a l'honneur) ความเชื่อในทางศาสนา (aux convictions religieuses) ความรักชาติ (ou patriotiques) เกี่ยวกับชื่อเสียงในการประกอบอาชีพ (a la reputation professionnelle) เกี่ยวกับสภาพส่วนตัวและเกี่ยวกับสิทธิในครอบครัว (pour atteintes a L'etat civil et aux droits de famille)²⁷

²⁷ นวพรพรณ จ้าวสุวรรณ, "ค่าเสียหายทางศีลธรรม", หน้า 13 - 14.

ค่าเสียหายตามลักษณะของความเสียหายอาจแยกประเภทได้ดังนี้ คือ

2.1 General Damages General Damages คือ ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหาย ซึ่งเรียกว่า General Damages ความเสียหายนี้เป็นความเสียหายประเภทหนึ่ง ซึ่งกฎหมายสันนิษฐานทั่ว ๆ ไป โดยเปรียบเทียบกับคดีก่อน ๆ มิใช่กำหนดจากคำฟ้องของโจทก์²⁸ General Damages นี้จะถูกกำหนดให้ในกรณีที่มีความเสียหาย เช่น ความเสียหายต่อชื่อเสียง (loss of reputation) ความเจ็บปวดและทุกข์ทรมาน (pain and suffering) หรือการสูญเสียการประกอบกิจการในอนาคต (loss of future earnings)²⁹

ความเสียหายซึ่งเรียกว่า General Damage เป็นความเสียหายที่ไม่อาจกำหนดเป็นจำนวนตัวเลขที่แน่นอนได้ (damage not accurately quantifiable in money terms) ดังนั้น ในกรณีที่โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย โจทก์ต้องเรียกว่าค่าเสียหายเป็นจำนวน (at large) แล้วศาลก็จะประมาณการค่าเสียหายนั้น ตัวอย่างเช่น ในกรณีที่โจทก์ถูกรถยนต์ของจำเลยชนได้รับความเจ็บปวด (pain) และได้รับอันตรายแก่กาย ศาลก็จะกำหนดค่าเสียหายให้ตามดุลพินิจของศาล มิใช่กำหนดให้ตามฟ้องของโจทก์³⁰

ดังได้กล่าวแล้วว่า General Damages เป็นค่าเสียหายตามความเสียหายที่สันนิษฐานกันทั่ว ๆ ไป โดยเปรียบเทียบกับคดีอื่น ๆ ทางองเดียวกับคดีเรื่องนั้นว่า ผู้เสียหายควรได้รับความเสียหาย เพราะการกระทำละเมิดในคดีนั้นเพียงใด ความเสียหายที่จะต้องมีการสันนิษฐานตามนี้ จึงเป็นความเสียหายทางศีลธรรมซึ่งพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ยากและต้องมีการประมาณการออกมา หรือในบางที่คณะ เช่น อังกฤษ เห็นว่าความเสียหายทางวัตถุใน

²⁸R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts. p. 715.

²⁹Philip S James, General Principles of the Law of Torts, p.420.

³⁰Glanville Williams and D.A. Hepple, Foundations of the Law of Tort, p.61

บางกรณี เช่น ค่าใช้จ่ายในอนาคตก็จะต้องประมาณการเป็น Special Damages ออกมา เพราะไม่อาจพิสูจน์กำหนดเป็นจำนวนตัวเลขที่แน่นอนได้ในขณะคำนวณค่าเสียหาย แต่ของอเมริกัน มีความเห็นในทางตรงกันข้ามว่าบรรดาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นแล้วและในอนาคต ต่างเป็นความเสียหาย ที่อาจพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ จึงไม่ต้องประมาณการค่าเสียหายแบบ General Damages แต่โจทก์ อาจระบุขอและพิสูจน์ให้ปรากฏเพื่อกำหนดเป็นค่าเสียหายแบบ Special Damages

จะเห็นได้ว่า General Damages เป็นค่าเสียหายโดย ประมาณจึงเป็นดุลพินิจของศาลที่จะกำหนดตามจำนวนที่เห็นสมควร ไม่ต้องผูกพันตามพฤติการณ์ แวดล้อมตัวโจทก์เสมอไป ฝ่ายโจทก์ก็ไม่ต้องพิสูจน์ความเสียหาย

ทาง Civil Law การกำหนด General Damages มีวงแคบ กว่าของ Common Law เนื่องจากแนวความคิดของ Civil Law ที่มุ่งกำหนดค่าเสียหายเพื่อ ชดเชยทดแทนเฉพาะความเสียหายจริง ๆ ที่โจทก์ได้รับ ทำให้เคร่งครัดในการกำหนดค่าเสียหาย แบบ Special Damages ซึ่งมีลักษณะเห็นจริงเห็นจังพิสูจน์ได้ เช่น ค่าใช้จ่ายที่ต้องเสียไป เพราะละเมิดค่าเสียหายของ Civil Law จึงมีลักษณะแบบ Special Damages เป็นส่วนใหญ่ ส่วนค่าเสียหายแบบ General Damages ปกติไม่ค่อยจะยอมรับกัน อาจมียกเว้นบ้างในกรณีที่ อาจสันนิษฐานได้อย่างค่อนข้างแน่ชัดว่าเป็นความเสียหายที่ต้องเกิดจากการกระทำละเมิดขึ้น เช่น ความเจ็บปวดทรมานทุกข์ทรมาน ทาง Civil Law จึงจะผ่อนคลายเป็นอันอาจกำหนดค่าเสียหาย ชดเชยแก่กันได้ ซึ่งก็คือ General Damages นั่นเอง³¹

การกำหนดค่าเสียหายของศาลไทยที่มีลักษณะเป็น General Damages จำกัดเฉพาะคดีละเมิดต่อร่างกายโดยดีความว่าความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินตามประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 446 มีเฉพาะกรณีละเมิดต่อร่างกายและเสรีภาพ

³¹ คัมภีร์ แก้วเจริญ, "ค่าเสียหายในคดีละเมิด, หน้า 37 - 38.

กล่าวโดยสรุป ในการกำหนดค่าเสียหายของศาลไทยซึ่งมีลักษณะเป็น General Damages นั้น จำกัดเฉพาะคดีละเมิดต่อร่างกาย ส่วนละเมิดต่อชีวิตนั้น ศาลไม่กำหนดให้โดยเหตุผลที่ว่าไม่มีกฎหมายให้เรียกได้

อย่างไรก็ตาม มีข้อที่นำพิจารณาในทางทฤษฎีว่า การที่ทาง Civil Law ให้ความสำคัญทางศีลธรรมหรือความเสียหายอันมิใช่ตัวเงินมากกำหนดค่าเสียหาย ซึ่งต้องประมาณการเป็นจำนวนเงินค่าเสียหายแบบ General Damages ออกมานั้น มีลักษณะเป็นการลงโทษผู้ละเมิด เพราะมิได้กำหนดค่าเสียหายตามความเสียหายจริง ๆ นั้น จะขัดกับหลักการกำหนดค่าเสียหายของ Civil Law เองที่มุ่งให้ชดเชยความเสียหายอันได้กล่าวแล้วหรือไม่ เรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่าตามความเป็นจริงนั้นไม่ว่าความเสียหายทางศีลธรรมหรือความเสียหายเชิงวัตถุ จะให้มีการชดเชยกันอย่างเต็มภาคภูมิจนถึงจุดอิ่มตัวของผู้เสียหายเป็นไปไม่ได้เลยสักก็เป็นแต่เพียงหาแนวทางกำหนดค่าเสียหายให้เป็นที่พอใจของผู้เสียหายมากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ถ้าจะกล่าวเฉพาะกรณีความเสียหายอันมิใช่ตัวเงิน การที่ผู้เสียหายต้องเสียอวัยวะร่างกายก็ดี ต้องเจ็บปวดทรมานก็ดี ย่อมจะประมาณการออกมาเป็นตัวเงินค่าเสียหายมิได้ จึงได้แต่กำหนดค่าเสียหายแบบ General Damages ตามทางการสันนิษฐานทั่ว ๆ ไปว่า เป็นอัตราที่เหมาะสมเพื่อชดเชยแก่ผู้เสียหาย ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะเยียวยาจิตใจของผู้เสียหายเพื่อให้เขากลับสู่สภาพเดิมก่อนถูกกระทำละเมิดทั้งกายและใจให้ได้มากที่สุด อันเป็นหลักการชดเชยค่าเสียหายตามแนวของ Civil Law นั้นเอง³²

2.2 Special Damages

Special Damages คือ ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหาย ซึ่งเรียกว่า "Special Damage" (compensation for special damages) ความเสียหายแบบ Special Damage นี้ เป็นความเสียหายชนิดหนึ่งซึ่งไม่ได้เกิดจากการสันนิษฐานโดยกฎหมาย (will not be presumed by the Law)³³

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

³³R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts, pp.715-716.

ในคดีละเมิด เช่น กรณีประมาทเลินเล่อ (negligence) และละเมิดเกี่ยวกับธุรกิจ สิทธิเรียกร้องจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการพิสูจน์ความเสียหายที่แท้จริง (actual damage) ความเสียหายที่แท้จริงนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "Special Damage" เป็นความเสียหายเชิงวัตถุ (substantial damage) ซึ่งสามารถคำนวณเป็นตัวเงินได้ (capable of pecuniary assessment)³⁴ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า Special Damages เป็นค่าเสียหายตามความเสียหายที่แท้จริงที่โจทก์ได้รับซึ่งอาจคำนวณเป็นเงินได้ ตัวอย่างเช่น การสูญเสียรายได้หรือค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล³⁵

ค่าเสียหายแบบ Special Damages นี้แตกต่างจาก ค่าเสียหายแบบ General Damages กล่าวคือ ค่าเสียหายแบบ Special Damages นี้จะต้องมีการพิสูจน์ในกระบวนการพิจารณาคดี ส่วนค่าเสียหายแบบ General Damages ศาลอาจกำหนดให้โดยโจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ค่าเสียหาย¹⁸

โดยเหตุที่ความเสียหายที่จะนำมากำหนดค่าเสียหายแบบ Special Damages เป็นความเสียหายเชิงวัตถุที่เกิดขึ้นจริงเฉพาะในคดีเรื่องนั้น ดังนั้น ฝ่ายโจทก์ย่อมสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงได้ เช่น ในคดีละเมิดต่อร่างกายจะกำหนดค่าเสียหายแบบ Special Damages ตามจำนวนค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล จำนวนค่าขาดรายได้ระหว่างรักษาตัว ซึ่งโจทก์จะต้องพิสูจน์ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงให้ปรากฏต่อศาล ทั้งในระบบ Civil Law และ Common Law

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁴Harry Street, Principles of the Law of Damages, (London : Sweet & Maxwell, 1962) p.19.

³⁵Philip S. James, General Principles of the Law of Torts, p.419.

2.3 แนวความคิดตามแนวทางในการปฏิบัติของศาลในการกำหนด

ค่าเสียหาย

ในทางปฏิบัติศาลต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการนำเสนอของคู่ความเป็นมาเป็นเครื่องกำหนดค่าเสียหาย บางคดีปรากฏความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริง ๆ แต่บางคดีไม่ปรากฏ เมื่อพิจารณาโดยนัยนี้ค่าเสียหายที่ศาลกำหนดจึงอาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ค่าเสียหายตามความเสียหายและค่าเสียหายตามแบบพิธี

2.3.1 ค่าเสียหายตามความเสียหาย ได้แก่ ค่าเสียหายที่เรียกว่า "Substantial Damages" ซึ่งเป็นคำสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายทางวัตถุ (material loss) ความหมายของค่าเสียหายประเภทนี้ที่นันทานอาจารย์ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช อธิบายว่า "Substantial Damages หมายถึง ค่าเสียหายอย่างหนักโดยมาก คำนวณนับเอาตามผลร้ายแรงแห่งความเสียหายอันเกิดแต่การระเมิด"³⁶

อย่างไรก็ตาม Substantial Damages นี้เป็นค่าเสียหายที่ศาลประเมินให้มีจำนวนเท่าเทียมกับความเสียหาย ในเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่ามีความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริง ๆ เนื่องจากแต่การกระทำผิดซึ่งความเสียหายเช่นนี้ถ้าเสียหายไปเท่าใดก็ย่อมจะได้ชดเชยเป็นจำนวนเท่าที่ต้องเสียหายไป ดังสุภาษิตที่ว่า Restitutio in integrum"²¹

2.3.2 ค่าเสียหายแบบเป็นพิธี ประกอบด้วยค่าเสียหายซึ่งเรียกว่า "Nominal Damages" และ "Contemptuous Damages"

1. Nominal Damages ค่าเสียหายประเภทนี้ได้มีนักนิติศาสตร์ได้อธิบายความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

³⁶Harry Street, Principles of the Law of Damages. p.419.

ท่านอาจารย์ ม. ร. ว. เสนีย์ ปราโมช

อธิบายว่า "Nominal Damages" (ค่าเสียหายอย่างต่ำ) ไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหายอย่างใด หรือโจทก์เป็นผู้ที่ไม่สมควรจะได้รับค่าสินไหมทดแทนด้วยประการใด ๆ เช่นนี้แล้วศาลย่อมกำหนดค่าเสียหายให้แต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เป็นเพียงเพื่อรับรู้ว่าได้มีการละเมิดสิทธิกัน³⁷

ท่านอาจารย์ไพจิตร บุญพันธ์ุ อธิบายว่า

"Nominal Damages (ค่าเสียหายในนาม) เป็นค่าเสียหายที่เรียกกันได้เฉพาะในกรณีที่เป็นการละเมิดซึ่งอาจฟ้องได้ในตัวเอง (actionable per se) แม้โจทก์จะไม่ได้ได้รับความเสียหายเลยก็ตาม เช่น คดีบุกรุก หมิ่นประมาท เป็นต้น"³⁸

ชาร์ล. ที. แมคคอมิค (Charles T.

McCormick) อธิบายว่า "Nominal Damages คือ ค่าเสียหายซึ่งกำหนดให้สำหรับการละเมิดสิทธิตามกฎหมาย (infraction of a legal right) ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏความเสียหายหรือสิทธิซึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสูญเสีย หรือความเสียหาย ตัวอย่างเช่น กรณีบุกรุกและการบุกรุกนั้นไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิในเนื้อตัว ร่างกาย หรือสิทธิในทรัพย์สินแต่ประการหนึ่งประการใด³⁹

อาร์. เอฟ. วี. ฮิวส์ตัน (R.F.V.Heuston)

อธิบายว่า "Nominal Damages" คือ ค่าเสียหายจำนวนเล็กน้อย (a small sum of money) เช่น 1 ชิลลิง การกำหนดนั้น ไม่ได้กำหนดเป็นการชดเชยความเสียหายที่แท้จริง แต่เป็นการกำหนดเนื่องจากสิทธิตามกฎหมายของโจทก์ถูกละเมิดโดยจำเลย⁴⁰

³⁷ เสนีย์ ปราโมช, ม. ร. ว., กฎหมายอังกฤษว่าด้วยลักษณะสัญญาและละเมิด

หน้า 142.

³⁸ ไพจิตร บุญพันธ์ุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิด,

หน้า 136.

³⁹ Charles T. McCormick, Handbook on the Law of Damages,

(St. Paul, Minn : West Publishing Co., 1935) ย.85.

⁴⁰ R.F.V. Heuston, Salmond on the Law of Torts. p.713.

เจ. เอ. โจโลวิตซ์ (J.A.Jolowicz)

อธิบายว่า "Nominal Damages คือ ค่าเสียหายที่ถูกกำหนดให้เมื่อสิทธิตามกฎหมายของโจทก์ถูกละเมิดถึงแม้ว่าเขาไม่ได้รับความเสียหายที่แท้จริง (no actual damage) ค่าเสียหายนี้ย่อมเรียกได้ในกรณีที่เป็นการละเมิดซึ่งอาจฟ้องได้ในตัวเอง (actionable per se)"⁴¹

กล่าวโดยสรุป Nominal Damages คือ

ค่าเสียหายจำนวนเล็กน้อยที่ศาลกำหนดให้แก่โจทก์เนื่องจากสิทธิตามกฎหมายของโจทก์ถูกละเมิดแม้ว่าการละเมิดนั้นจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแต่ประการใด⁴²

อย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้

มิได้มุ่งหมายให้เป็นการลงโทษจำเลย หรือจะใช้ชดเชยใช้กันอย่างจริงจัง ศาลกำหนดให้เพื่อเป็นพิธีในกรณีไม่ปรากฏความเสียหายต่อโจทก์ แต่ก็ยังให้มีการชดเชยใช้กันเนื่องจากศาลเห็นว่าการกระทำของจำเลยในกรณีนั้นเป็นการบกพร่องต่อหน้าที่ เป็นการรบกวนสิทธิของโจทก์ หรือเป็นกรณีที่โจทก์น่าจะได้รับความเสียหายจริง ๆ แต่บังเอิญไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบให้ปรากฏปริมาณความเสียหายได้⁴³

2. Contemptuous Damages เป็นค่าเสียหายแบบเย้ยหยัน

(derisory damages) ซึ่งศาลกำหนดให้เป็นจำนวนต่ำกว่าที่โจทก์ใช้สิทธิเรียกร้อง หรือเป็นค่าเสียหายซึ่งศาลไม่พอใจในพฤติการณ์ของโจทก์ในเรื่องนั้น ๆ ค่าเสียหายเหล่านี้แตกต่างจากค่าเสียหายแบบ Nominal Damages กล่าวคือ ค่าเสียหายแบบ Contemptuous Damages

⁴¹J.A.Jolowicz, T.Ellis Lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Tort, p.565.

⁴²ดั่งมีร์ แก้วเจริญ, "ค่าเสียหายในคดีละเมิด", หน้า 34.

⁴³J.A.Jolowicz, T.Ellis Lewis and D.M. Harris, Winfield and Jolowicz on Tort. p.565.

อาจถูกกำหนดให้ในกรณีที่มีการละเมิดไม่ว่าเป็นการละเมิดซึ่งฟ้องได้ในตัวเองหรือไม่ก็ตาม (whether actionable per se or not)⁴⁴

ค่าเสียหายแบบ Contemptuous Damages นั้น จำนวนเงินซึ่งกำหนดให้เป็นการเย้ยหยัน derisory เดิมกำหนดให้ 1 ฟาธิง (one farthing) แต่ปัจจุบันกำหนดให้ 1 เพนนี ค่าเสียหายประเภทนี้เป็นคดีพิเศษของศาลในการกำหนด⁴⁵ ตัวอย่างเช่น คดีระหว่าง Kelly V. Sherlock ชื่อเท็จจริงได้ความว่า จำเลยลงชื่อความหมิ่นประมาทโจทก์อย่างรุนแรงทางหนังสือพิมพ์เป็นคดีละเมิด ต่อมาฝ่ายโจทก์กระทำการโต้ตอบหมิ่นประมาทจำเลยบ้าง ศาลอังกฤษเห็นว่าสมแล้วที่โจทก์ต้องเสียหายจึงกำหนดค่าเสียหายให้เพียง 1 ฟาธิง⁴⁶

การกำหนดค่าเสียหายแบบนี้แม้จะเป็นการกำหนดค่าเสียหายให้ต่ำกว่าความเสียหายจริง แต่ก็เป็นคนละกรณีกับการลดปริมาณความเสียหาย ตามพฤติการณ์ซึ่งฝ่ายโจทก์เองบกพร่องหรือประมาทร่วมในการก่อความเสียหายคดีนั้นด้วย กล่าวคือ กรณีค่าเสียหายแบบ Contemptuous นี้ เป็นคดีพิเศษของศาล Common Law ซึ่งมีได้แค่ครั้งเดียวหลักการทดแทนความเสียหายและพยายามหลีกเลี่ยงการกำหนดค่าเสียหายตามความเสียหายโดยอ้างพฤติการณ์นอกประเด็นแห่งคดีของฝ่ายโจทก์ที่ไม่เหมาะสม⁴⁷

⁴⁴Harry Street, *The Law of Torts*, (London : Butterworths, 1963)พ.ย.447.

⁴⁵J.A. Jolowicz, T. Ellis Lewis and D.M. Harris, *Winfield and Jolowicz on Tort*, p.565.

⁴⁶ดัมมัวร์ แก้วเจริญ, "ค่าเสียหายในคดีละเมิด", หน้า 35.

⁴⁷เรื่องเดียวกัน



แนวปฏิบัติทั่วไปในการกำหนดค่าเสียหาย

โดยทั่ว ๆ ไป อาจกล่าวได้ว่าในการกำหนดค่าเสียหายไม่ว่าจะเป็น ความรับผิด ความรับผิดทางละเมิด ต้องทำให้ผู้เสียหายกลับสู่ฐานะเดิม (restitutio in integrum) เช่น การจ่ายเงินค่าเสียหายแก่โจทก์เพื่อซ่อมแซมสิ่งที่เขาต้องเสียหายไป เนื่องจากการละเมิด⁴⁸

ในทางปฏิบัติศาลต้องอาศัยข้อเท็จจริงที่ปรากฏจากการนำเสนอของคู่ความ มาเป็นเครื่องกำหนดค่าเสียหายบางครั้งก็ปรากฏความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริง ๆ แต่บางครั้งก็ไม่ปรากฏ อย่างไรก็ตามเมื่อปรากฏว่ามีความเสียหายที่โจทก์ได้รับจริง ๆ ศาลก็ประเมินค่าเสียหาย ให้มีจำนวนเท่ากับความเสียหายได้

การกำหนดค่าเสียหายโดยยึดหลัก Restitutio in integrum ในกรณีความเสียหายที่อาจคำนวณเป็นเงินได้ขึ้น เป็นสิ่งซึ่งไม่ค่อยยุ่งยากเพราะกำหนดค่าเสียหาย ตามความเสียหายที่แท้จริงซึ่งคำนวณเป็นตัวเลขได้ และในทางปฏิบัติโจทก์สามารถพิสูจน์ได้ว่า เขา ได้รับ ความเสียหายและความเสียหายนั้นอาจคำนวณเป็นตัวเงินได้ (pecuniary loss)⁴⁹

ความเสียหายที่อาจคำนวณเป็นตัวเงินได้ (pecuniary loss) ได้แก่

(1) ค่าใช้จ่าย (Expenses) โจทก์มีสิทธิได้รับการชดเชยค่าเสียหาย สำหรับค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จ่ายไปจริงในกรณีได้รับบาดเจ็บ เช่น ค่าใช้จ่ายในการผ่าตัด, ค่าใช้จ่าย สำหรับพยาบาล, ค่ายา เป็นต้น

ในกรณีโจทก์ได้รับการรักษาพยาบาลจากรรยาของเขา และ ด้วยเหตุที่กรรยาต้องมาคอยดูแลโจทก์เป็นเหตุให้กรรยาต้องขาดรายได้ (loss of earnings) ไปนั้น โจทก์อาจได้รับชดเชยค่าเสียหายสำหรับการขาดรายได้นั้นด้วย⁵⁰

⁴⁸Philip S. James, General Principles of the Law of Tort, p. 428.

⁴⁹Harry Street, Principles of the Law of Damages, p.3

⁵⁰คดีระหว่าง Gallagher V. Liverpool Co-operative Society (1955)

(2) การสูญเสียรายได้หรือผลกำไรอื่น ๆ (Loss of earnings or other profits) โจทก์มีสิทธิได้รับค่าเสียหายสำหรับรายได้หรือผลกำไรซึ่งเขาต้องเสียไปเนื่องจากการได้รับบาดเจ็บที่เกิดขึ้นระหว่างการพิจารณาคดี⁵¹

ในกรณีที่ความเสียหายนั้นไม่อาจคำนวณเป็นเงินได้ (non - pecuniary loss) เช่น ความเจ็บปวดทุกข์ทรมานและตกใจเสียขวัญ (pain, suffering and shock), การสูญเสียความหวังของชีวิต (loss of expectation of life) เหล่านี้ ตามกฎหมายอเมริกาการกำหนดค่าเสียหายอยู่ในดุลพินิจของลูกขุน (Jury) ซึ่งศาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เว้นแต่คณะลูกขุนไม่สามารถที่จะตกลงกันได้ นอกจากนี้ศาลจะเป็นผู้ตัดสินค่าเสียหายที่ลูกขุนกำหนดขึ้นนั้นมิให้เกินสมควร⁵²

กล่าวโดยสรุป การคำนวณค่าเสียหายซึ่งไม่อาจคำนวณราคาเป็นเงินได้ (non - pecuniary loss) ให้พิจารณาโดยอาศัยพฤติการณ์แวดล้อมทั้งปวงรวมทั้งอาศัยประสบการณ์ และสามัญสำนึกของผู้พิพากษาศักดิ์สันคดียุติประกอบด้วย⁵³

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะสามารถนำเอาแนวความคิดในการกำหนดค่าชดเชยในทางละเมิดมาใช้ เพื่อเป็นแนวความคิดในการกำหนดค่าทดแทนแก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาผู้บริสุทธิ์ได้ แต่ในแนวความคิดอันเป็นพื้นฐานของการชดเชยค่าทดแทนแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ การทดแทนค่าเสียหายในเรื่องละเมิด ผู้เสียหายมีหน้าที่ในการพิสูจน์ให้ปรากฏว่าได้รับความเสียหายประการใด แต่สำหรับกรณีการชดเชยแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้บริสุทธิ์มีแนวความคิดในเรื่องของรัฐสวัสดิการเป็นพื้นฐานและความรับผิดชอบของรัฐต่อภาระกิจของรัฐในการอำนวยความสะดวกให้บังเกิดต่อประชาชนพลเมืองของรัฐ ดังนั้น ผู้ต้องสงสัยจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดหรือการดำเนินคดีที่มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาด หากผู้มีอำนาจพิจารณาพบว่า มีกรณีผิดพลาดดังกล่าว ผู้เสียหายจะได้รับการพิจารณาชดเชยค่าเสียหายโดยอัตโนมัติ และผู้มีอำนาจพิจารณาจะแจ้งรายละเอียดของการพิจารณาค่าทดแทนให้กับผู้เสียหายทราบ

⁵¹David A. McI Kemp, the Quantum of Damages, pp.6-12.

⁵²Fowler V. Harper and Fleming James, the Law of Torts, p.1321.

⁵³David A. McI Kemp, The Quantum of Damages, p.57.

กล่าวโดยสรุป การพิจารณาชดเชยค่าทดแทนความเสียหายนั้น ควรยึดหลัก Restitutio in integrum คือ การทดแทนความเสียหายในรูปของความเสียหายที่สามารถคำนวณราคาเป็นเงินได้ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมมากที่สุด ส่วนความเสียหายที่ไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ ควรที่จะได้รับการพิจารณากำหนดเป็นค่าเสียหายตามความเหมาะสมโดยพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์แวดล้อมทั้งปวง รวมทั้งอาศัยประสบการณ์และสามัญสำนึกขององค์กรผู้ใช้อำนาจพิจารณาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

4.2.3 บุคคลที่มีสิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทนความเสียหาย

บุคคลผู้มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนความเสียหาย ได้แก่ บุคคลผู้ต้องได้รับความเสียหายโดยตรง แต่หากผู้เสียหายดังกล่าวถึงแก่ความตายหรือไม่อาจจะใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนได้ สิทธิเรียกร้องดังกล่าวย่อมตกแก่ทายาทโดยมิจำเป็นต้องเป็นทายาทตามกฎหมายแต่อย่างใด⁵⁴ "Compensation may be claimed not only by the person who has been wrongly convicted, but also by his spouse, relatives or descendant." ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ถือปฏิบัติในนานาอารยประเทศหลายประเทศ อาทิเช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศสวีเดน ประเทศเยอรมันตะวันตก และประเทศอื่น ๆ เป็นต้น ถือปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน

ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่บริสุทธิ์ในคดีอาญาได้ถึงแก่ความตาย สิทธิเรียกร้องค่าเสียหายย่อมตกแก่ทายาทโดยมิจำเป็นต้องเป็นทายาทตามกฎหมาย ตลอดจนบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา ดังนั้น บุคคลที่มีสิทธิเรียกร้อง จึงมีความหมายกว้างกว่าผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6 ตามลำดับ โดยสามารถแยกผู้ที่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องได้ 2 ประเภท คือ

⁵⁴Chairman of Committee Charles Wegg - Prosser Compensation for Wrongful Imprisonment, London : Justice 1982, p.26.

1. ทายาท

ทายาท หมายถึง ผู้ที่มีสิทธิได้รับมรดกตามที่กฎหมายมรดกบัญญัติไว้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1603 บัญญัติไว้ว่า "กองมรดกย่อมตกแก่ทายาทโดยสิทธิตามกฎหมายหรือโดยพินัยกรรม" ดังนั้น สิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทนซึ่งถือว่าเป็นมรดกอย่างหนึ่ง จึงตกแก่ทายาท อันได้แก่

ก. ผู้สืบสันดาน หมายถึง ผู้สืบสันดานโดยตรงลงมาของเจ้าของมรดกและให้รวมถึงบุตรที่บิดาได้จดทะเบียนรับรองว่าเป็นบุตร บุตรนอกกฎหมายที่บิดารับรองทางพฤตินัยว่าเป็นบุตร, บุตรบุญธรรม และบุตรที่ศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร

ข. บิดามารดา

ค. พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน

ง. พี่น้องร่วมบิดาหรือมารดาเดียวกัน

จ. ปู่ ย่า ตา ยาย

ฉ. ลุงป้า น้า อา

2. บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตาย

บุคคลที่มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนในกรณีนี้ หมายถึง บุคคลที่อยู่ในความดูแลของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาโดยทางจริยธรรมและศีลธรรมแล้ว ผู้ตายมีหน้าที่ต้องดูแลบุคคลนั้น ดังนั้น เมื่อผู้ตายได้ถึงแก่ความตายไปแล้ว บุคคลไม่สามารถที่จะอยู่ด้วยตนเองได้ อาทิเช่น ผู้ตายไม่มีทายาทตามข้อ 1 ได้อุปการะเลี้ยงดูผู้พิการ ผู้ไร้ความสามารถ ฯลฯ เมื่อผู้ตายต้องถูกดำเนินคดีจนถึงแก่ความตาย บุคคลเหล่านี้ย่อมสามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐและจากผู้กระทำความผิดได้

แต่อย่างไรก็ตาม การจะใช้สิทธิเรียกร้องต้องเป็นไปตามกฎหมายมรดก กล่าวคือ ต้องเป็นไปตามลำดับชั้น ชั้นต้นย่อมตัดสิทธิชั้นที่ 2 และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายต้องต่อจากทายาทที่มีสิทธิได้รับมรดกลำดับสุดท้าย และสำหรับวิธีการใช้สิทธิเรียกร้องนั้น หากปรากฏว่าผู้ใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนบกพร่องในเรื่องของความสามารถ ย่อมต้องง้อเงินในส่วนของการจัดหาจัดการแทนผู้เสียหายตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6⁵⁵ ตามลำดับ

⁵⁵ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 4, 5 และ 6

4.2.4 องค์การผู้มีอำนาจพิจารณาชดเชย

ระบบการพิจารณาชดเชยแก่ผู้ต้องหาคดีอาญาผู้บริสุทธิ์ใน แต่ละประเทศแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบกฎหมายและสภาพพฤติกรรมเกี่ยวกับแนว ความคิดของแต่ละรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม จากคำกล่าวของ Joseph F. Sheley⁵⁶ และการ รวบรวมการจ่ายค่าทดแทนของแต่ละประเทศ พอจะแบ่งแยกองค์การที่มีอำนาจในการพิจารณาจ่าย ค่าทดแทน ออกเป็น 3 ประเภท คือ

(1) จัดตั้งเป็นคณะกรรมการซึ่งอยู่ในรูปของ "กึ่งตุลาการ" (Quasi Judicial body) โดยจะมีการตั้งคณะกรรมการนั้นพิจารณาเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับแล้ว ทำการชดเชยค่าเสียหายให้แก่บุคคลดังกล่าว อาทิเช่น ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (Criminal Injuries Compensation Board) ในประเทศอังกฤษ คณะกรรมการพิเศษ (Special Commission) ในประเทศออสเตรเลีย, ฝรั่งเศส เป็นต้น

(2) ศาลเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาจ่ายค่าทดแทน ในกรณีที่มีการ หน้าเรื่องเสนอต่อศาลเพื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ ศาลสามารถที่กำหนดค่าทดแทนให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาได้ เช่น ประเทศสวีเดน ประเทศสาธารณรัฐเยอรมันตะวันตก ประเทศฮอลแลนด์ เป็นต้น

(3) มีหน่วยงานในลักษณะอื่นเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาจ่ายค่าทดแทน อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาบางรัฐ (มลรัฐแคลิฟอร์เนีย) เป็นต้น

4.2.5 แหล่งเงินทุน

ในการพิจารณาชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาผู้บริสุทธิ์ รัฐจำเป็นต้องมีแหล่งเงินทุนเพื่อจัดสรรทุนดังกล่าวให้กับผู้เสียหายต่อไป โดยแหล่งเงินทุนดังกล่าว สามารถที่จะแยกออกเป็น 3 แหล่งด้วยกัน คือ

⁵⁶Joseph F. Sheley, Understanding Crime

1. รัฐจัดสรรจากเงินภาษีของประชาชนเป็นงบประมาณประจำปีของรัฐบาลโดยตรงอย่างที่ทำอยู่ในประเทศออสเตรเลีย ประเทศสหรัฐอเมริกา⁵⁷
2. รัฐจัดตั้งกองทุนทดแทน ซึ่งเงินที่ได้มาจากการปรับบุคคลผู้กระทำความผิดกฎหมายอาญาเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ในประเทศอังกฤษ⁵⁸ เป็นต้น
3. การหาเงินทดแทนส่วนหนึ่ง อาจทำในลักษณะเก็บสะสม โดยเจ้าหน้าที่จากรายได้ของผู้กระทำความผิดและจ่ายให้แก่ผู้เสียหายไป⁵⁹

4.3 การชดเชยค่าทดแทนต่อความเสียหายของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาผู้บริสุทธิ์ในต่างประเทศ

ในประเทศต่าง ๆ มีหลายประเทศที่ถือปฏิบัติโดยยึดถือแนวทางหรือโครงการดำเนินการที่จะชดเชยโดยที่ให้ค่าทดแทนแก่ประชาชนผู้ซึ่งได้ประสบกับความทุกข์ยากอันเป็นผลมาจากความผิดพลาดในการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรม โดยที่วิธีการและแนวทางในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันออกไปในเรื่องของการให้ค่าทดแทนและในเรื่องของวิธีการประเมินค่าทดแทนในบางประเทศจะรับผิดชอบให้ค่าทดแทนเพื่อการถูกจำคุกที่เป็นผลมาจากการพิพากษาลงโทษโดยผิดพลาดเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ประเทศอิตาลี, โปรตุเกส, สเปน, เม็กซิโก, บราซิล, แคลิฟอร์เนีย, ฟลอริดา, อาร์เจนตินา และประเทศสหรัฐอเมริกา เฉพาะที่อยู่ในความรับผิดชอบของระดับรัฐบาลกลาง ในบางประเทศได้ให้ค่าทดแทนสำหรับความเสียหายที่แยกย่อยออกไปมากกว่านี้ กล่าวคือ ได้กำหนดให้ค่าทดแทนสำหรับการควบคุมระหว่างรอการตัดสินพิพากษาคriminal ซึ่งได้แก่ ประเทศสวีเดน, ประเทศนอร์เวย์, ประเทศเดนมาร์ก ประเทศออสเตรเลีย ประเทศฝรั่งเศส และอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น

⁵⁷United State Code Annotated Title 18 Crime and Criminal Procedure Section 3331-4120 (St.Paul, Minn : West Publishing Co., Ltd) p.257

⁵⁸Lord Hailsham. Halsbury's Law of England Fourth ed. Volume 11 (2) London, Butter Worths, 1990, p.1526.

⁵⁹Lord Windlesham, Responses, to crime, p.57

4.3.1 ประเทศเยอรมันนีตะวันตก

ผลมาจากการบัญญัติกฎหมายของสหพันธ์รัฐเยอรมัน ซึ่งมีผลใช้บังคับในวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 1971 (พ.ศ. 2514) กระทรวงการคลัง (State Treasury) ได้กำหนดการจ่ายค่าทดแทนตัวบุคคลทั่วไปที่ได้รับการปฏิบัติจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างไม่เหมาะสมใน 3 สถานการณ์

1. เมื่อบุคคลใดได้รับการลงโทษจำคุก ซึ่งต่อมาได้ถูกปล่อยตัวหรือลดโทษในชั้นอุทธรณ์
2. เมื่อบุคคลต้องประสบกับความเสียหายอันเนื่องมาจากการถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาคดีหรือถูกกักขังไว้ในที่คุมขังอันเนื่องมาจากการมาตรการทางอาญาอื่น ๆ และต่อมาบุคคลดังกล่าวได้รับการปล่อยตัวหรือไม่มีการดำเนินคดีอาญากับบุคคลดังกล่าวอีกต่อไป
3. เมื่อการไต่สวนในกระบวนการทางอาญาไม่ต้องดำเนินการอีกต่อไปตามดุลพินิจของศาลและอัยการสูงสุดของรัฐ

ใน 3 กรณีดังกล่าวข้างต้น บุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนจากรัฐ แต่จะได้รับค่าทดแทนตามจำนวนหรือเท่ากับจำนวนที่บุคคลนั้นควรมีสิทธิที่จะได้รับโดยพิจารณาจากความเสียหายที่บุคคลนั้นได้รับจากสถานการณ์นั้น ๆ และอาจจะไม่มีการให้ค่าทดแทนได้ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำการใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นการจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง รวมทั้งอาจจะไม่มีการให้ค่าทดแทนในกรณีที่ถ้าหากว่าจำเลยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องของตนในเรื่องที่ตนมีสิทธิที่จะได้รับการบรรเทาโทษ หรือได้ให้การรับสารภาพ ซึ่งต่อมาในภายหลังพิสูจน์ได้ว่าคำรับสารภาพนั้นผิดหรือไม่ถูกต้อง หรือเพราะว่าการดำเนินคดีอาญาได้หยุดลงเพราะว่าไม่เหมาะสมที่จะให้จำเลยให้การอีกต่อไป หรือเพราะเรื่องทางเทคนิคบางประการ กล่าวโดยสรุปว่าการทดแทนความเสียหายในประเทศสาธารณรัฐเยอรมันนีตะวันตกจะทำการทดแทนความเสียหายจะต้องปรากฏ ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาประสงค์จะพิสูจน์ว่ามีการดำเนินคดีอาญาผิดพลาด และต้องมิได้ปกปิดข้อเท็จจริงในคดีอาญาสำหรับการทดแทนสามารถกระทำการทดแทนต่อความเสียหายที่เป็นตัวเงิน และที่ไม่เป็นตัวเงิน (pecuniary and non - pecuniary) ซึ่งศาลที่ทำการพิจารณาคดีจะเป็นผู้ทำการประเมินในท้ายที่สุดของการพิจารณาคดี หรือในขั้นต่อมาภายหลังจากการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว โดยจะ

พิจารณาโดยไม่จำกัดจำนวนที่จะให้ค่าทดแทน บุคคลใด ๆ ที่อยู่ภายใต้ความดูแลของผู้ถูกกล่าวหาสามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนนี้ได้ ตลอดจนมีสิทธิในการที่จะอุทธรณ์เกี่ยวกับการตัดสินเรื่องของค่าทดแทนดังกล่าวด้วย ยกตัวอย่างใน ปี ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) ซึ่งมีคนจำนวน 1,300 คน ได้รับการชดเชยด้วยการชำระค่าทดแทน ซึ่งรวมเป็นค่าทดแทนทั้งสิ้น จำนวน 2.5 ล้านดอลลาร์ นักกฎหมายชาวเยอรมันได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทดแทนค่าเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาว่าประเทศเยอรมันนี้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนและสามารถดำเนินการได้อย่างน่าพอใจ

4.3.2 ในประเทศสวีเดน

ในประเทศสวีเดน ผลมาจากการที่กฎหมายมีผลใช้บังคับในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) โดยกำหนดว่าบุคคลผู้ถูกควบคุมตัวระหว่างการพิจารณาคดีอาญามีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากรัฐถ้าหากว่า

1. การพิจารณาคดีพบว่าบุคคลดังกล่าวไม่มีความผิด
2. ได้มีการถอนข้อกล่าวหาบุคคลดังกล่าวในระหว่างพิจารณาคดี
3. ได้มีการสอบสวนเบื้องต้นสรุปว่ามีได้ดำเนินการตามที่บัญญัติหรือกำหนดไว้

ในกฎหมาย

บุคคลที่ถูกลงโทษจำคุกมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐด้วยหากว่า ศาลอุทธรณ์ตัดสินล้มล้างคำพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยมิได้มีคำสั่งให้พิจารณาคดีใหม่หรือถ้ามีการลดโทษลง แต่ถ้าบุคคลใดก็ตามจะไม่มียุติธรรมที่จะได้รับค่าทดแทน ถ้าหากปรากฏว่าบุคคลนั้นทำให้เกิดสถานการณ์อันเป็นเหตุให้บุคคลนั้นถูกควบคุมตัว หรือได้ทาลายพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำความผิด หรือได้กระทำด้วยวิธีการอื่น ๆ เป็นเหตุให้การสืบสวนทางอาญาที่บุคคลนั้นถูกกล่าวหาเกิดความยุ่งยากมากยิ่งขึ้น

สำหรับการชดเชยในประเทศสวีเดน เช่นเดียวกับในประเทศสาธารณรัฐ

เยอรมัน กล่าวคือ ครอบคลุมต่อความเสียหายที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน และจะชดเชยด้วยค่าทดแทนโดยไม่จำกัดจำนวนของค่าทดแทนที่จะต้องจ่าย และในกรณีผู้เรียกร้องมีสิทธิเรียก

ค่าทดแทนจากแหล่งอื่น ๆ นั้นต้องนำมาหักออกจากค่าทดแทนที่รัฐจะช่วยให้ และถ้าหากว่าผู้ใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนเกินกว่า 100,000 ดอลลาร์ จะต้องได้รับวินิจฉัยโดยรัฐบาลแทนที่จะได้รับการวินิจฉัยจากสำนักงานอัยการสูงสุด

ในปี ค.ศ. 1975 (พ.ศ.25218) ประชาชนจำนวน 160 คน ถูกศาลตัดสินยกฟ้องหลังจากถูกควบคุมตัวในคุก และต่อมาศาลอุทธรณ์ยกเลิกคำพิพากษาจำนวน 72 ราย รวมเป็น 232 ราย และในจำนวน 55 ราย ใน 232 รายนี้ ได้รับค่าทดแทนความเสียหาย คิดเป็นเงินจำนวนทั้งหมด 120,243 ดอลลาร์ ถึงในมิถุนายน 1980 สำนักงานอัยการสูงสุดได้รับการเรียกร้องค่าทดแทนความเสียหาย จำนวน 580 ราย และมีการเรียกร้องค่าเสียหายเพิ่มขึ้นทุกปี ยกเว้นปี ค.ศ.1977 เมื่อพิจารณาจากปีก่อน ๆ จำนวนเรื่องที่ได้รับการชำระค่าทดแทนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากจำนวน 11 เรื่อง ในปี 1974 จนถึง 117 เรื่อง ในปี 1979 และใน 5 เดือนแรกของปี 1980 มีถึง 105 เรื่อง เงินค่าทดแทนทั้งหมดที่ได้ออกไปในปี 1979 เป็นเงินจำนวน 1,300,000 ดอลลาร์

ภายใต้กฎหมายของสวีเดน การจ่ายค่าทดแทนจะจ่ายในกรณีการสูญเสียรายได้จากการเลิกจ้าง การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับธุรกิจหรือการใด ๆ ที่เป็นเหตุให้ธุรกิจประสบปัญหา การจ่ายค่าทดแทนของประเทศสวีเดนจะรวมถึงการสูญเสียอิสระภาพ ซึ่งสามารถตรวจสอบได้จากบุคคลที่เกี่ยวข้อง และเงินที่จ่ายอันเป็นค่าทดแทนนั้นอาจเป็นเงินก้อนเล็ก ๆ ที่จ่ายเพื่อทดแทนต่อความเสียหายให้ ภาษีที่ใช้ในการดำเนินการ ในช่วงกลางปี 1980 คิดเป็นเงินจำนวน 1,600 ดอลลาร์ สำหรับการจ่ายค่าทดแทนการสูญเสียสิทธิเสรีภาพของบุคคล ในการจ่ายค่าทดแทนดังกล่าวหากการสูญเสียสิทธิเสรีภาพแพร่ออกไปยังสาธารณะ หรือเกิดจากการกล่าวหาทางอาญาที่รุนแรง การชดเชยค่าทดแทน อาจจะมีมากขึ้น ในอีกด้านหนึ่ง ในเรื่องที่เกิดขึ้นนานมาแล้ว อาจได้รับการชดเชยค่าทดแทนน้อยกว่าในปัจจุบัน

สำหรับการจ่ายค่าทดแทนของประเทศสวีเดน ในกรณีของการสูญเสียสิทธิเสรีภาพ จะไม่มีการจ่ายค่าทดแทนให้กับบุคคลที่ถูกสงสัยว่าได้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการจ่ายค่าทดแทน สำหรับกรณีการเจ็บป่วยทางจิตใจ และร่างกายที่เกิดขึ้นจากถูกจับกุมคุมขัง

4.3.3 ในประเทศฝรั่งเศส

โดยกฎหมายในปี ค.ศ. 1970 (พ.ศ. 2513) ได้กำหนดให้ชดเชยค่าทดแทนแก่บุคคลซึ่งถูกจับกุมคุมขังในระหว่างการพิจารณา และบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้บริสุทธิ์หลังจากการพิจารณาแล้ว ในกรณีบุคคลที่ถูกจับกุมคุมขังแล้วไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ ผู้ต้องหาอาจจะไม่ถูกศาลตัดสินพิพากษาลงโทษ เนื่องจากได้รับประโยชน์ของข้อสันนิษฐานว่ายังมี ความสงสัยเกี่ยวกับการกระทำผิด อย่างไรก็ดี บุคคลที่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการถูกจับกุม คุมขังจะต้องแสดงให้เห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นความเสียหายที่รุนแรงผิดปกติ และสำหรับการชดเชยค่าทดแทนจะต้องทำการพิจารณาโดยเคร่งครัดอย่างมาก ในปี ค.ศ. 1973 บุคคล จำนวน 54,000 คน ถูกจับกุมคุมขังอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดี และในจำนวน 1,037 คน ถูกศาลพิพากษายกฟ้อง อย่างไรก็ดี บุคคลที่ได้รับการชดเชยค่าทดแทนมีจำนวน 4 คน ต่อปี การชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวจะทำการพิจารณาขอชดเชยอย่างไม่จำกัดโดยรวมถึงความเสียหายทางด้านการเงิน และไม่ใช้ทางด้านการเงิน โดยเฉลี่ยของการชดเชยค่าทดแทนเป็นเงินจำนวน 56,000 ฟรังก์ (France) ต่อบุคคล ในการเรียกร้องค่าทดแทนของบุคคลในกรณีการพิจารณาที่ผิดพลาดในแต่ละปี มีประมาณ 60 ราย ซึ่งจะได้รับ การชดเชยค่าทดแทนประมาณ 1 - 2 ราย เท่านั้น ซึ่งสำหรับการพิจารณาชดเชยค่าทดแทนในประเทศฝรั่งเศสนี้เคร่งครัดมาก เพื่อมิให้เป็นแนวทางในการแสวงหาประโยชน์ของบุคคลที่ถูกดำเนินคดีอาญา

การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา จะได้รับการพิจารณาโดยคณะกรรมการพิเศษซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา จำนวน 3 นาย ด้วยเหตุองค์การที่พิจารณาตัดสินพิพากษาคดีอาญาผิดพลาดเป็นองค์การศาล ดังนั้นองค์การที่พิจารณาชดเชยค่าทดแทนในประเทศฝรั่งเศส จึงกำหนดให้องค์การพิเศษมีสถานะเท่าเทียมกับศาล เพื่อให้เกิดความสมดุลซึ่งกันและกัน การใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนนั้น มิได้จำกัดอยู่เฉพาะบุคคลซึ่งได้รับความเสียหาย เนื่องจากการพิจารณาคดีที่ผิดพลาดเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึง สามัญชน หรือ ทายาทของบุคคลดังกล่าวด้วย หากปรากฏว่าบุคคลที่ใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนเป็นผู้บริสุทธิ์ จะได้รับการแก้ไขนอกจากรับชดเชยค่าทดแทนแล้วยังได้รับการปิดประกาศโฆษณาลงหนังสือพิมพ์ที่บุคคลนั้นมีภูมิลำเนา และได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายในการฟ้องร้องดำเนินคดีในเรื่องเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย



4.3.4 ในประเทศฮอลแลนด์

การชดเชยค่าทดแทนต่อบุคคลที่ถูกจับกุมคุมขัง ซึ่งท้ายที่สุดศาลพิพากษายกฟ้อง และสำหรับบุคคลที่ถูกลงโทษตามหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับโทษแล้วทั้งหมดหรือบางส่วน การชดเชยค่าทดแทนจะหยิบยกเรื่องของการไม่ลงโทษขึ้นพิจารณาเป็นสำคัญ

การชดเชยค่าทดแทนในประเทศฮอลแลนด์ เป็นเช่นเดียวกับประเทศสาธารณรัฐเยอรมัน อิตาลี ฝรั่งเศส และประเทศสวีเดน และประเทศฝรั่งเศสตั้งกล่าวแล้วข้างต้น กล่าวคือ จะพิจารณาชดเชยค่าทดแทนต่อความเสียหายที่เป็น เงินตราและไม่ใช่ เงินตรา และพิจารณาชดเชยโดยไม่จำกัด การชดเชยค่าทดแทนที่ได้รับการพิจารณามาก คือ การจับกุมของตำรวจ รวมทั้งข้อเท็จจริงในการจับกุมคุมขัง ในการพิจารณาการชดเชยค่าทดแทนจะใช้เวลาพิจารณาประมาณ 3 เดือน ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาและตั้งตัวแทนช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย และในบางกรณีได้นำการเรียกร้องค่าทดแทนขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ผู้ใช้สิทธิในการเรียกร้องค่าทดแทนมีสิทธิเต็มทีในการอุทธรณ์ต่อคำตัดสินของศาล

ศาลที่พิจาราราชดเชยค่าทดแทนจะเป็นความคิดเห็นของศาลโดยพิจารณาจากพฤติการณ์ทั้งหมด เป็นพื้นฐานในการคำนวณ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและสมเหตุสมผลในการตัดสิน ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องไม่ต้องพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของตนเท่านั้น แต่การพิจารณาถึงพฤติการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมด จะเป็นไปโดยอัตโนมัติว่าจะไม่มีการชดเชยค่าทดแทนในทุกเรื่องที่ได้ทำการเรียกร้องค่าทดแทน

การใช้สิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจะกระทำโดยบุคคลผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับการได้รับความเสียหายโดยตรงก็ได้ หรือในกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย ทายาทก็สามารถใช้สิทธิในเรียกร้องค่าทดแทนผู้เสียหายได้

จากการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นประเทศซึ่งอยู่ในภาคพื้นยุโรปซึ่งระบบของการพิจาราคดีเป็นระบบการไต่สวน (Inquisitorial System) ซึ่งระบบดังกล่าวมีการพิจารณาที่แตกต่างจากระบบของการพิจาราคดีอาญาที่ใช้ระบบการพิจาราคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Accusatorial System) อันมีผลโดยตรงต่อปัญหาในการชดเชยค่าทดแทนแก่การตัดสินลงโทษที่ผิดพลาด ดังจะได้นำตัวอย่างของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) มาพิจารณาดังนี้

4.3.5 ประเทศอังกฤษ

การชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในกรณีมีความผิดพลาดของการอำนวยความสะดวก ยุติธรรมทางอาญาในประเทศอังกฤษ ในเบื้องต้นประเทศอังกฤษจะไม่มีกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับการชดเชยค่าเสียหายดังกล่าวไว้โดยเฉพาะ แต่หากพบว่าการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่ผิดพลาด Misarrriage of Justice เกิดขึ้น องค์กรของรัฐ คือ Home office จะทำหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายชดเชยค่าเสียหายให้โดยถือว่าเป็นการจ่ายด้วยความกรุณา (Exgratia payment) โดยการพิจารณาจ่ายนั้น จะนำเงินจากรัฐจ่ายออกไปก่อนโดยไม่คำนึงองค์กรของรัฐจะเจตนาใช้อำนาจรัฐไปในทางมิชอบหรือไม่

นอกจากองค์กร Home office จะทำหน้าที่ในการพิจารณาจ่ายค่าเสียหายแล้ว ยังเป็นองค์กรที่ทำการรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับความผิดพลาดของการดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้ศาลอุทธรณ์ทำการพิจารณาคดีใหม่ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาองค์กรพิจารณาชดเชยค่าเสียหายดังกล่าว เรียกว่า Criminal Injuries Compensation Board พิจารณาชดเชยค่าเสียหายโดยอัตโนมัติ หากพบว่าการดำเนินคดีอาญาที่ผิดพลาดและค่าเสียหายที่พิจารณาชดเชยนั้นครอบคลุมทั้งความเสียหายที่เป็นตัวเงิน และไม่เป็นตัวเงิน (pecuniary and non-pecuniary) ทั้งนี้ สิทธิที่จะได้รับการชดเชยดังกล่าวไม่รวมถึงการใช้สิทธิเรียกร้องให้ชดเชยค่าเสียหายตามกฎหมาย (Police and Criminal Evidence Act 1984) ซึ่งให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะสามารถฟ้องผู้กระทำความผิดโดยตรงได้ในกรณีการจับกุมคุมขังผิดตัว การบุกรุกหรือการกระทำโดยเจตนาร้าย หรือ การฝ่าฝืนต่อหน้าที่ของตน รวมทั้งการใช้อำนาจเกินความเหมาะสม เป็นต้น ซึ่งผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวเฉพาะ

สำหรับการชดเชยค่าเสียหายโดยอัตโนมัติ เมื่อพบว่ามีความผิดพลาดสำหรับการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษนั้น ได้รับการยอมรับและพิจารณาชดเชยอย่างมากมายหลายคดี อาทิเช่น

1. ในปี ค.ศ. 1905 ออดอล์ฟ เบค (Adolf Beck) ตกเป็นของกระชกบนการยุติธรรมทางอาญาได้มีการตัดสินชดเชยค่าเสียหายให้แก่ Adolf Beck เป็นเงินจำนวน 4,000 ปอนด์

2. ในปี ค.ศ. 1928 ออสการ์ สลาเตอร์ (Oscar Slater) ซึ่งถูกตัดสินติดคุกอยู่นาน 18 ปี 6 เดือน ได้รับการชดเชยเงินค่าเสียหายด้วยความสงสาร (Compassionate allowance) เป็นเงินจำนวน 1,000 ปอนด์

3. ในปี ค.ศ. 1955 อีเมอริ (Emery) ทอมสัน (Thomson) และพาวเวอร์ (Powers) ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากความผิดพลาดของตำรวจต้องใช้เวลา 2 ปี ได้รับการชดเชยความเสียหายเงินระหว่าง 300 ปอนด์ ถึง 400 ปอนด์

4. ในปี ค.ศ. 1965 มีสามพี่น้อง ถูกกล่าวหาว่าเป็นโจรลักทรัพย์ เป็นระยะเวลา 8 เดือน เนื่องมาจากการรับรองและยืนยันของผู้หญิงคนหนึ่ง ต่อมาภายหลังปรากฏว่าเป็นการกระทำของกลุ่มบุคคลอื่น ถูกตัดสินได้รับการชดเชยเป็นเงินระหว่าง 800 ถึง 1,000 ปอนด์

5. ในปี ค.ศ. 1974 ลาสโซ ไวแล็กซ์ (Laszlo virag) ถูกดำเนินคดีผิดตัวและติดคุกเป็นระยะเวลา 5 ปี ได้รับการชดเชยเป็นเงิน จำนวน 17,500 ปอนด์

6. ในปี ค.ศ. 1977 แพทริค มีชัน (Patrick Mechan) ต้องติดคุกในคำสารภาพของเขาว่าเป็นฆาตกร ซึ่งความจริงเป็นการกระทำของอีกคนหนึ่ง และข้อเท็จจริงอันนี้ปรากฏหลังจากที่เขาได้เสียชีวิตไปแล้ว Secretary of State ได้ทำการชดเชยค่าเสียหายให้เป็นเงินจำนวน 7,500 ปอนด์

7. ในปี ค.ศ. 1974 ลูค ดอร์เฮอร์ตี้ (Luke Dougherty) ถูกพบว่าได้กระทำความผิดโดยขโมยของจากร้านขายของในเมืองซันเดอร์แลนด์ (Sunderland) โดยการระบุของพยานจำนวน 2 คน ซึ่งอยู่ที่อ่าวไวท์ลี (Whitley Bay) กับคนอื่นอีก จำนวน 24 คน ศาลอุทธรณ์ได้พิพากษายกฟ้อง เนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบในเรื่องของพยานหลักฐาน ทำให้ไม่เฝ้าพยานคนอื่น ๆ ที่อยู่ที่เดียวกับพยาน 2 คน ดังกล่าวมาเบิกความด้วย เป็นเหตุให้ Luke Dougherty ต้องติดคุก 8 เดือน จึงได้พิจารณาชดเชยค่าเสียหายแก่ Luke Dugherty เป็นเงินจำนวน 2,000 ปอนด์

8. ในปี ค.ศ. 1977 ทอม นอร์ตัน (Tom Naughton) ได้ถูกจำคุกเป็นระยะเวลา 3 ปี จากการตัดสินจำคุก 10 ปี ในความผิดฐานลักทรัพย์ ต่อมาเข้าอ้างฐานที่อยู่ว่า เขาอยู่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุเป็นระยะทางหลายไมล์ ประกอบกับมีการสืบเสาะและช่างรับรอง Naughton ศาลอุทธรณ์จึงพิพากษายกฟ้องแล้วทำการชดเชยค่าเสียหายแก่ Naughton เป็นเงินจำนวน 10,000 ปอนด์

9. ในปี ค.ศ. 1976 โดแนลด์ เบนจามิน (Donald Benjamin)

ถูกตัดสินในข้อหาข่มขืนผู้หญิง จากการตรวจพบเด็กในท้องของผู้หญิง ศาลตัดสินจำคุก Donald Benjamin เป็นระยะเวลา 12 ปี ต่อมาตรวจพบว่า ผู้หญิงนั้นได้ยินยอมโดยผู้หญิงได้รับสารภาพกับเพื่อนของเขา 2 คน แต่เพื่อนของผู้หญิงไม่ยอมเป็นพยาน ต่อมา Home Secretary จึงมีคำสั่งให้ตำรวจทำการสอบสวนใหม่ และเสนอเรื่องต่อศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ จึงพิพากษายกฟ้อง และชดเชยค่าเสียหายแก่ Donald Benjamin เป็นเงินจำนวน 9,000 ปอนด์

10. Albert Taylor ถูกปล่อยออกมา ในปี 1979 หลังจากติดคุกเป็นระยะเวลา 5 ปี ในความผิดฐานฆ่าเจ้าหน้าที่การเงินของเขา ซึ่งเขาถูกตัดสินพยานหลักฐานบกพร่องกล่าวคือ Albert Taylor ได้อ้างฐานที่อยู่ ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีนาฬิกาและมีเสียงทุกครึ่งชั่วโมง แต่ด้วยการได้นำนาฬิกาดังกล่าวมาพิจารณา ปรากฏว่าไม่มีเสียงดังศาลจึงตัดสินลงโทษ Taylor ต่อมาได้ทำการพิสูจน์โดยหัวหน้าของตำรวจในศาลอุทธรณ์ปรากฏว่า กลไกภายในนาฬิกา นั้นเสีย ศาลอุทธรณ์จึงรับฟังและพิพากษายกฟ้องให้ชดเชยค่าเสียหาย แก่ Albert Taylor เป็นเงินจำนวน 21,000 ปอนด์

4.3.6 ประเทศออสเตรเลียทางด้านนี้ได้

คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมายอาญาและวิธีการลงโทษของออสเตรเลียได้

ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการชดเชยค่าทดแทนว่าควรจะจ่ายให้กับบุคคลที่ถูกศาลพิพากษายกฟ้องหลังจากถูกจับกุมคุมขังในระหว่างพิจารณา คณะกรรมการดังกล่าวแนะนำว่า การชดเชยค่าทดแทนจะต้องกระทำโดยศาล หลังจากศาลพิพากษายกฟ้องแล้ว ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ควรที่ศาลจะต้องกำหนดค่าชดเชยให้กับบุคคลนั้นตามสมควร

4.3.7 ประเทศออสเตรเลียทางด้านตะวันตก

ในประเทศออสเตรเลียทางด้านตะวันตกมีการชดเชยค่าทดแทนแก่ผู้ต้องหาเสียหายบ้างแต่พิจารณาอย่างแคบ โดยจะพิจารณารชดเชยค่าทดแทนเฉพาะในกรณีปรากฏว่าผู้ต้องหาจับกุมคุมขังเป็นผู้บริสุทธิ์ (Innocence)

4.3.8 รัฐอื่น ๆ ของประเทศออสเตรเลีย

รัฐอื่น ๆ ของออสเตรเลียนอกจากข้อ 1 และ 2 แล้วไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการชดเชยค่าทดแทนอย่างเป็นทางการ และในตลอด 20 ปีที่ผ่านมา มีเพียง 1 คดีเท่านั้นที่มีการจ่ายค่าทดแทน คือ คดีของ McDermott ที่คณะกรรมการ Royal Commission ได้พิจารณาชดเชยค่าทดแทนต่อผู้ที่ต้องถูกจับกุมคุมขังเป็นเงิน 1,000 ปอนด์ เนื่องจากพบหลักฐานว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีดังกล่าว เป็นผู้บริสุทธิ์

4.4 การชดเชยค่าทดแทน ความเสียหายต่อผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา ผู้บริสุทธิ์ในประเทศไทย

4.4.1 ประเภทของการชดเชย

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2538 มาตรา 34 กำหนดไว้ว่า บุคคลใดต้องรับโทษทางอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุด หากปรากฏตามคำพิพากษาของศาลที่หรือพ้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ในภายหลังว่า บุคคลนั้นมิได้เป็นผู้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทน และได้รับบรรเทาสิทธิที่เสียไปเพราะผลแห่งคำพิพากษานั้นคืน ทั้งนี้ ตามเงื่อนไขและวิธีการตามพระราชบัญญัติหรือพ้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2536 โดยในการขอให้พิจารณาคดีใหม่ (Retrial) เป็นหน้าที่ของผู้ร้องขอให้ทำการพิจารณาคดีใหม่ต้องพิสูจน์ให้เห็นข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1. พยานบุคคลที่ศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าคำเบิกความของพยานนั้นเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความจริง
2. พยานหลักฐานอื่นนอกจากพยานบุคคล ตามข้อ 1 ซึ่งศาลได้อาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดีอันถึงที่สุดนั้น ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในภายหลังแสดงว่าเป็นพยานหลักฐานปลอมหรือเป็นเท็จ หรือไม่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง
3. มีพยานหลักฐานใหม่อันชัดเจน และสำคัญแก่คดี ซึ่งถ้าได้นำมาสืบเนคดีอันถึงที่สุด จะแสดงว่าบุคคลผู้ต้องรับโทษอาญาโดยคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นไม่ได้กระทำความผิด

4.4.2 ลักษณะการชดเชยผู้บริสุทธิ์

ในการพิจารณาชดเชยผู้บริสุทธิ์ในประเทศไทย หากปรากฏว่าศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีที่ร้องขอให้พิจารณาคดีใหม่นั้น จำเลยมิได้กระทำความผิด ย่อมแสดงให้เห็นว่าเกิดความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ รัฐจึงกำหนดให้ศาลที่พิจารณาคดีการแก้ไขเยียวยา (Remedy) ให้แก่จำเลยผู้บริสุทธิ์ที่ได้รับผลร้ายเนื่องมาจากคำพิพากษาให้กลับสู่ฐานะเดิมเท่าที่จะกระทำได้ ดังนี้ คือ

1. ถ้าจำเลยรับโทษจำคุกหรือกักขังอยู่ก็ให้ปล่อยตัวจำเลยไป ส่วนในกรณีที่จำเลยต้องโทษริบทรัพย์สินในคดีเดิมก็ต้องคืนทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่จำเลย เว้นแต่ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติให้รับในกรณีที่ไม่สามารถคืนทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นได้ จะได้รับการชดเชยราคาแทน ส่วนในกรณีที่จำเลยต้องโทษปรับและได้ชำระค่าปรับต่อศาลแล้วก็จะได้รับค่าปรับพร้อมดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 15 ต่อปี
2. กรณีจำเลยได้รับค่าทดแทนจากรัฐ เนื่องจากการที่ต้องรับโทษอาญาตามคำพิพากษาในคดีเดิม กล่าวคือ ถ้าจำเลยต้องรับโทษกักขังหรือกักขังแทนค่าปรับหรือจำคุก จะได้รับค่าทดแทนเป็นเงินในอัตราร้อยละ 70 บาท ส่วนในกรณีที่จำเลยต้องรับโทษประหารชีวิตและถูกประหารชีวิตแล้ว ทายาทจะได้รับค่าทดแทนเป็นเงินจำนวนไม่เกินสองแสนบาท สำหรับในการจ่ายค่าทดแทนนั้น กฎหมายกำหนดให้กระทรวงการคลังเป็นผู้จ่ายให้แก่ผู้บริสุทธิ์ได้รับค่าทดแทน (ผู้เสียหายและทายาท) โดยศาลเป็นผู้พิจารณากำหนดภายในขอบเขตของกฎหมาย

4.4.3 สภาพปัญหาของการชดเชยค่าทดแทนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญพื้นคดีอาญาชั้น

พิจารณาใหม่

- 4.4.3.1 การชดเชยค่าทดแทนก็ต่อเมื่อมีการฟื้นคดีอาญาชั้นพิจารณาใหม่ และปรากฏว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Innocent) กล่าวคือ ไม่ได้กระทำความผิดตามคำพิพากษาของศาล อันเป็นการเพิ่มภาระให้แก่จำเลยในคดีอาญาต้องตกอยู่ในชะตากรรมที่ตัวเอง เป็นคดีความซ้ำสอง เสียค่าใช้จ่าย เสียเวลา ทั้ง ๆ ที่ภาระหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนพลเมืองนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐ แต่หากผู้บริสุทธิ์ไม่สามารถร้องขอพิจารณาคดีใหม่ได้ย่อมไม่ได้รับค่าทดแทนแต่ประการใด

4.4.3.2 ขอบเขตของการกำหนดค่าทดแทนไม่เหมาะสมต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้บริสุทธิ์ กล่าวคือ การชดเชยจำเลยโดยยึดหลักของอัตราการหักชดเชยตามค่ารับมาจากการชดเชย ซึ่งเป็นอัตราค่าชดเชยในอัตราต่ำมาก เป็น

จากที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ความเสียหายของจำเลยในคดีอาญา ประกอบด้วย 2 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

1. ความเสียหายที่เกี่ยวกับเงิน (pecuniary)
2. ความเสียหายที่ไม่เกี่ยวกับเงิน (non-pecuniary)

ซึ่งจากลักษณะการชดเชยค่าทดแทนดังกล่าวมิได้พิจารณาถึงการชดเชยความเสียหายแก่จำเลยในคดีให้กลับคืนสู่สถานะเดิม กล่าวคือ มิได้พิจารณาความเสียหายของจำเลยในรูปของการสูญเสียเงินทองในการประกอบธุรกิจ สูญเสียความเป็นอยู่อย่างปกติสุข สูญเสียชื่อเสียง สูญเสียครอบครัวที่อบอุ่น ฯลฯ อันเนื่องมาจากการที่ฟ้องคดีเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนั้นความเสียหายที่ปรากฏจึงเป็นการกำหนดไว้อย่างแคบ มีอาจทดแทนต่อความเสียหายที่แท้จริงของจำเลยได้

4.4.3.3 ขอบเขตของตัวบทบัญญัติของกฎหมายไม่ครอบคลุมต่อกรณีที่เกิดขึ้นกับผู้บริสุทธิ์ การชดเชยค่าทดแทนจะได้รับการพิจารณาคดีต่อเมื่อร้องขอหรือยื่นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เท่านั้น กฎหมายดังกล่าวจึงไม่ครอบคลุมต่อกรณีที่จะเกิดขึ้นกับผู้ต้องหา หรือจำเลยผู้บริสุทธิ์ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ ดังนี้

1. กรณีบุคคลถูกจำคุกตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ต่อมาศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาได้พิพากษาล้มล้างคำพิพากษาของศาลชั้นต้นว่าจำเลยไม่มีความผิด
2. กรณีบุคคลถูกจับกุมคุมขังระหว่างพิจารณาคดี และพบว่าบุคคลนั้นไม่มีความผิด หรือถูกปล่อยตัวโดยศาล หรืออัยการไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ความผิดของบุคคลนั้น
3. กรณีของบุคคลถูกจับกุมคุมขังและถูกปล่อยตัวให้พ้นข้อหาหรือยกฟ้องโดยศาลชั้นต้นว่าไม่มีความผิด
4. กรณีบุคคลถูกจับกุมคุมขังด้วยความสงสัยโดยปราศจากหลักฐาน และต่อมามีการปล่อยตัวบุคคลดังกล่าวให้พ้นข้อหาไป

กรณีดังกล่าวข้างต้น ล้วนเป็นการใช้อำนาจขององค์กรของรัฐ ในการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นเหตุให้ประชาชนได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้นรัฐจึงมีหน้าที่ในการที่จะชดเชยและเยียวยาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นให้กับผู้เสียหาย โดยที่ไม่ควรคำนึงถึงการใช้อำนาจของผู้เสียหายในการเรียกร้องต่อผู้กระทำความผิดโดยตรง โดยถือหลักการชดเชยตามแนวความคิดการชดเชยค่าสินไหมทดแทนต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

4.5 อุปสรรคและปัญหาในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญาผู้บริสุทธิ์ในประเทศไทย

4.5.1 บุคลากร

จากการพิจารณาระบบของการจ่ายค่าทดแทนในแต่ละประเทศ จะแตกต่างกันออกไป ตามแนวความคิดและระบบกฎหมาย อาทิเช่น ในประเทศอังกฤษ ให้อำนาจแก่ (Home Secretary or Secretary of State) มีอำนาจในการพิจารณาชดเชยค่าทดแทนและแต่งตั้งผู้พิจารณาในประเทศฝรั่งเศส ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิเศษโดยเลือกกรรมการมาจากผู้พิพากษา 3 นาย และประเทศอื่น ๆ ฉะนั้น ในการพิจารณาชดเชยค่าทดแทนความเสียหายแก่ผู้เสียหาย จึงต้องมีการแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลนั้นพิจารณารับผิดชอบในการดำเนินการ ซึ่งประเทศไทยยังไม่มีบุคลากรดำเนินการในส่วนนี้ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันก็ยังมีมากมาย นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการพิจารณาชดเชยความเสียหายรัฐควรจัดตั้งองค์กรขึ้น เป็นเอกเทศจากองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการยุติธรรม เพื่อมิให้เกิดอคติในการพิจารณาและเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

4.5.2 แหล่งเงินทุน

รัฐต้องจัดตั้งกองทุนขึ้น เพื่อนำมาจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมิได้จัดงบประมาณหรือกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายกับผู้เสียหาย ประกอบทั้งเงินค่าปรับที่รัฐสามารถจัดเก็บได้จากผู้กระทำความผิดทางอาญา ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจเปรียบเทียบปรับ องค์กรของรัฐก็มีระเบียบนำไปให้กับองค์กรของรัฐ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่อีกส่วนหนึ่งเป็นของรัฐ ซึ่งในต่างประเทศ

แทบทุกประเทศที่มีระบบการชดเชย จะมีการจัดตั้งกองทุนกลางของรัฐ (Central Fund)⁶⁰ เพื่อนำเงินจากกองทุนไปช่วยเหลือผู้ต้องตกทุกข์ได้ยาก โดยเงินจากกองทุนดังกล่าวนี้มาจากค่าปรับ ซึ่งปรับจากผู้กระทำความผิดทางอาญา อาทิเช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอื่น ๆ เป็นต้น สำหรับในประเทศไทยได้มีการเสนอร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2538 ในมาตรา 32 วรรค 2 โดยกำหนดว่า บุคคลใดถูกควบคุมหรือถูกคุมขังระหว่างการสอบสวน หรือระหว่างการพิจารณาคดี หากในภายหลังปรากฏว่า มีคำสั่งไม่ฟ้องคดี หรือคำพิพากษายกฟ้อง อันถึงที่สุดเพราะเหตุที่บุคคลนั้นมิได้กระทำความผิด ย่อมมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ⁶¹ ซึ่งหลักการและแนวความคิดนี้ ในต่างประเทศนั้นคิดไว้ก่อนหน้านี้เป็นระยะเวลาพอสมควร กล่าวคือ เป็นหลักการคุ้มครองผู้บริโภคที่มีให้ต้องได้รับความเสียหาย จากการดำเนินการที่ไม่ถูกต้องตามกระบวนการยุติธรรม และมีการโต้แย้งว่า ไม่รู้จะไปนำเงินจากแหล่งเงินทุนมาทำการชดเชยแก่ผู้เสียหาย ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยมิได้มีกองทุนในการช่วยเหลือผู้ต้องตกทุกข์ได้ยาก อย่างเช่น นานาอารยประเทศที่เจริญแล้ว

4.5.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับการชดเชยความเสียหาย

การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย จากการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดนั้น ต้องมีหลักเกณฑ์และแน่นอน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้เสียหาย ดังนั้น จึงควรมีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย แต่ปัจจุบันในประเทศไทย ยังไม่มีบทบัญญัติที่แน่นอนเกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายแต่อย่างใด ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ แต่เดิมในช่วง ค.ศ. 1905 ถึงแม้ว่าประเทศอังกฤษจะไม่มีบทบัญญัติที่แน่นอน แต่หากพบว่ามีความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม รัฐจะทำการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยพิจารณาจ่ายในลักษณะ *exgratia payment* ซึ่งการจ่ายในลักษณะดังกล่าวนี้ ไม่สามารถที่จะกำหนดจำนวนเงินค่าเสียหายที่จะชดเชยที่แน่นอนและเป็นบรรทัดฐานเดียวกันได้ จึงทำให้เกิดผลเสียต่อผู้เสียหาย ในความเสียหายลักษณะเดียวกัน อาจจะได้รับ ความเสียหายไม่เท่ากัน หรือบางกรณีอาจจะไม่ได้รับการชดเชยค่าเสียหายเลย แต่สำหรับในประเทศไทยนั้น

⁶⁰Ibid p.1264

⁶¹ดูรายงานการประชุมรัฐสภาสมัยสามัญครั้งที่ 1 เดือนพฤศจิกายน 2537

นอกจากไม่มีบทบัญญัติแห่งตัวกฎหมายรองรับเกี่ยวกับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือ
จำเลยในคดีอาญาแล้ว แนวความคิดในการที่สร้างกฎหมายแม่บทเพื่อรองรับการชดเชยยังไม่
ปรากฏในหมู่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายโดยทั่วไป



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย